

Filip Musiał

**Zeszyt esbeka.
Notatki
sierż. Jana Brzozowskiego
z kursu operacyjnego
dla nowo przyjętych
funkcjonariuszy SB
(14 X - 15 XI 1974 r.)**

Publikowany dokument jest zeszytem z notatkami z „kursu zerowego”, poczynionymi przez sierż. Jana Brzozowskiego, funkcjonariusza Referatu Służby Bezpieczeństwa Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej w Żywcu.

Szkolenia operacyjne

Funkcjonariusze SB od zatrudnienia do zwolnienia z resortu poddawani byli różnicowanemu systemowi szkoleń, których celem było ulepszenie ich warsztatu pracy (w przypadku szkoleń operacyjnych) lub wytworzenie mechanizmów bezwzględnej podległości wobec wytycznych PZPR (poprzez szkolenia polityczne). Prezentowany materiał stanowią notatki ze szkolenia operacyjno-politycznego nazywanego „kursem zerowym” lub „kursem O” (przy czym O – oznaczało operacyjny, a nie zero).

Po przyjęciu nowych osób do resortu następował wielomiesięczny okres służby przygotowawczej¹. Rozpoczynać go miało zapoznanie ich z tzw. opiekunem służbowym, czyli funkcjonariuszem SB, który miał czuwać nad prawidłowym wdrożeniem nowo przyjętego do pracy w resorcie. Proces adaptacji w SB dzielić się miał na trzy okresy. Na etapie wstępnym, trwającym zazwyczaj kilka miesięcy, kandydat nie

¹ Szerzej o polityce kadrowej z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych zob. F. Musiał, *Podręcznik bezpieczeństwa. Teoria pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa w świetle wydawnictw resortowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL (1970–1989)*, Kraków 2007, s. 53–55.

powinien był wykonywać żadnych czynności samodzielnie. Przechodził natomiast „kurs zerowy”, realizowany samodzielnie przez każdą komendę wojewódzką (w woj. krakowskim w Gródku nad Dunajcem). Po kursie mógł od razu zostać wdrożony – pod okiem opiekuna – do działań resortu lub skierowany na kolejne przeszkolenie. W drugim przypadku najczęściej były to studia oficerskie lub podyplomowe w Akademii Spraw Wewnętrznych. Po powrocie „ze szkoły” jeszcze przez kilka miesięcy funkcjonariusz pozostawał pod kontrolą opiekuna, zanim uznawano, że zakończył służbę przygotowawczą i mianowano go funkcjonariuszem stałym. W okresie służby przygotowawczej wszystkie prowadzone działania powinny być konsultowane z opiekunem i wykonywane pod jego kontrolą, po mianowaniu funkcjonariuszem stałym rozpoczynał się okres usamodzielniania – pod dozorem kierownictwa sekcji i wydziału.

Na tym jednak nie kończyły się szkolenia. Realizowane mogły być w dwóch trybach – regionalnym lub ogólnopolskim. Szkolenia regionalne obejmowały trwające od kilku do kilkunastu miesięcy przeszkolenia zawodowe – przeprowadzane zazwyczaj po godzinach pracy (w podobnym trybie organizowano np. szkolenia polityczne czy wojskowe). W skali ogólnopolskiej organizowano specjalne wąskotematyczne zajęcia, np. ogólnoopercyjne lub przeznaczone dla funkcjonariuszy poszczególnych pionów, czyli „po linii” Wydziału II, Wydziału IV, Wydziału „T”, Wydziału „W” itp., a także specjalistyczne, np. kurs fotografii barwnej. Jednocześnie cyklicznie w skali ogólnopolskiej organizowano zajęcia dla kadry kierowniczej, np. kursy doskonalenia zawodowego dla zastępców komendantów powiatowych MO ds. SB.

Prezentowany poniżej materiał jest zatem zapisem pierwszego teoretycznego przeszkolenia, jakie przechodzić mieli w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych wszyscy funkcjonariusze SB. Można zatem zaryzykować tezę, że notatki w jakimś stopniu odzwierciedlają wiedzę, jaką w przekonaniu kierownictwa resortu – czy ujmując sprawę ostrożniej: kierownictwa wojewódzkiego – powinni posiadać funkcjonariusze SB rozpoczynający pracę operacyjną. Pozwala nam tym samym w głębszym stopniu zapoznać się z dominującą w tym czasie w resorcie teorią pracy operacyjnej².

Jan Brzozowski – autor notatek

Autorem notatek jest Jan Brzozowski, podczas odbywania „kursu zerowego” inspektor operacyjny Grupy Operacyjnej Referatu ds. Służby Bezpieczeństwa KP MO w Żywcu.

Brzozowski urodził się 23 czerwca 1947 r. w Śniadce (gmina Bodzentyn) na ziemi kieleckiej jako Jan Pytel, syn Władysława i Anny (nazwisko zmienił w 1973 r.).

² Szerzej na temat teorii pracy operacyjnej zob.: F. Musiał, *Podręcznik bezpieczeństwa...*

W rodzinnej miejscowości ukończył szkołę podstawową, a w 1960 r. rozpoczął naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Bodzentynie. Cztery lata później dostał się na studia historyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie i wyjechał ze Śniadki. Po skończeniu studiów był wykładowcą przedmiotów wojskowych w Studium Wojskowym WSP w Krakowie (w tym czasie awansowany na podporucznika LWP). Podkreślał: „prowadziłem zajęcia ze wszystkich przedmiotów wojskowych, ze szczególnym uwzględnieniem szkolenia politycznego”³. Od 1973 r. był nauczycielem w Szkole Podstawowej w Radziechowach w pow. żywieckim⁴.

Podanie o przyjęcie do SB złożył 3 maja 1974 r. w Krakowie. Zapisał w nim m.in., iż prośbę o przyjęcie „motywuje tym, że moje zainteresowania pokrywają się z pracą MO”⁵. W chwili składania podania miał już wieloletni staż w komunistycznych organizacjach – jeszcze w szkole podstawowej w 1960 r. wstąpił do ZMW, do którego należał do ukończenia studiów w 1969 r. Od 1968 r. był członkiem PZPR⁶. We wniosku personalnym podkreślono zatem, że: „Brzozowski Jan został pozytywnie oceniony przez I sekretarza KP PZPR we Żywcu, odpowiada wymogom pracownika Służby Bezpieczeństwa”⁷.

Do SB przyjęto go od 16 września 1974 r. – jednocześnie awansując na starszego sierżanta MO – na stanowisko inspektora Grupy Operacyjnej RSB KP MO w Żywcu, jednak początkowo umieszczono go na wolnym etacie inspektora Grupy „B” RSB KM MO w Zakopanem. Właściwy sobie etat objął formalnie 1 października 1974 r. – przydzielono go do Punktu Paszportowego. Kilkanaście dni później wysłano go na kurs dla nowo przyjętych funkcjonariuszy SB – przebywał na nim pomiędzy 19 października a 15 listopada 1974 r. Właśnie w czasie tego kursu sporządził prezentowane niżej notatki⁸.

Warto przytoczyć zaświadczenie wydane Brzozowskiemu na zakończenie kursu przez inspektora szkolenia i doskonalenia zawodowego SB KW MO w Krakowie mjr. Mieczysława Gajdę⁹: „Sierż. Brzozowski Jan ukończył miesięczny kurs operacyjno-polityczny dla nowo przyjętych funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa w Krakowie od 14 X do 15 XI 1974 r. Egzamin z całości programu kursu zdał z wynikiem plus

³ AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Życiorys, 3 V 1974 r., k. 4.

⁴ *Ibidem*. Por. AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Ankieta personalna, 3 V 1974 r., k. 5–11; Ankieta personalna, 25 IX 1985 r., k. 12–15.

⁵ AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Podanie do I zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Krakowie, 3 V 1974 r., k. 3.

⁶ AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Życiorys, 3 V 1974 r., k. 4. Por.: Ankieta personalna, Kraków, 3 V 1974 r., k. 5–11; Ankieta personalna, 25 IX 1985 r., k. 12–15.

⁷ AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Wniosek personalny o przyjęcie do MO, 6 IX 1974 r., k. 80.

⁸ Por.: AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Przebieg służby (pracy), k. 76.

⁹ Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki województwa krakowskiego. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w województwie krakowskim w latach 1945–1990. Informator personalny*, Kraków 2007, s. 205–206.

bardzo dobrym”¹⁰. Czy tak dobre efekty były możliwe dzięki notatkom sporządzonym w publikowanym zeszycie – nie wiadomo...

W kolejnych latach Brzozowski rozwijał karierę w SB. 1 czerwca 1975 r. – w związku z reformą administracyjną i utworzeniem województwa bielsko-bialskiego – został przekazany do dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Bielsku-Białej. Tego samego dnia objął stanowisko inspektora Wydziału II SB KW MO w Bielsku Białej. Jeszcze w tym samym roku, 11 października, został zaliczony w nieetatowy stan słuchaczy Studium Podyplomowego ASW w Świdrze, które ukończył 9 lutego 1976 r. Dwa miesiące później, 22 kwietnia, awansowano go na podporucznika MO. Następnie kolejno obejmował stanowiska: starszego inspektora Wydziału II SB KW MO w Bielsku-Białej – 1 lutego 1978 r.¹¹, kierownika Sekcji 1¹² Wydziału II SB KW MO/WUSW w Bielsku-Białej – 1 marca 1979 r.¹³ (awans na porucznika – 31 maja 1979 r.), zastępcy naczelnika Wydziału Paszportów WUSW w Bielsku-Białej – 1 lutego 1987 r. (w czasie sprawowania tej funkcji dwukrotnie awansowany: na kapitana MO – 23 września 1983 r. i majora MO – 20 września 1988 r.). Z resortu odszedł w czasie likwidacji SB – 31 lipca 1990 r.¹⁴

Był jednym z bardziej zasłużonych działaczy komunistycznego aparatu represji w województwie bielsko-bialskim. Za udział w utrzymywaniu komunistycznej dyktatury był kilkakrotnie odznaczany. Ponadto w 1989 r. nagrodzono go tytułem „wzorowego funkcjonariusza województwa bielskiego” i wpisano do „Honorowej Księgi Zasłużonych WUSW w Bielsku-Białej”, dodając nagrodę pieniężną. Również w 1990 r. jednocześnie ze zwolnieniem z SB przyznano mu nagrodę roczną.

Jako funkcjonariusz SB nadal był aktywnym członkiem PZPR (wchodził w skład egzekutywy OOP nr 3 przy KZ PZPR KW MO w Bielsku-Białej, a w 1987 r. był II sekretarzem tego OOP) i wykładowcą szkolenia partyjnego. W 1979 r. ukończył dwuletnie studium na Wieczorowym Uniwersytecie Marksizmu-Leninizmu przy KW PZPR w Bielsku-Białej. Należał także do TPPR. Jak zaznaczył w 1985 r. ppłk Wiesław Reszka¹⁵, naczelnik Wydziału II KW MO w Bielsku-Białej: „W dowód uzna-

¹⁰ AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Zaświadczenie, 28 [XI] 1974 r., k. 82.

¹¹ Od 1 I 1978 r. pełnił obowiązki kierownika Sekcji 1 Wydziału II (AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Wniosek personalny, 16 II 1979 r., k. 95).

¹² Sekcja 1 Wydziału II była odpowiedzialna za działania kontrwywiadowcze „na odcinku amerykańskim”. Por. np.: P. Piotrowski, *Struktury Służby Bezpieczeństwa MSW 1975–1990*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1 (3), s. 62.

¹³ W 1986 r. zaliczono go do rezerwy kadrowej – rezerwy na stanowiska kierownicze (AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Wniosek o zaliczenie kandydata do rezerwy kadrowej na stanowisko z[astęp]cy naczelnika wydziału, b.d., k. 110; Karta ewidencyjna funkcjonariusza MO zaliczonego do rezerwy na stanowiska kierownicze, b.d., k. 111).

¹⁴ AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego.

¹⁵ Wiesław Reszka, od 1 VI 1970 do 30 IV 1975 r. zastępca naczelnika Wydziału II SB KW MO w Katowicach, następnie od 1 VI 1975 do 30 IV 1988 r. naczelnik Wydziału II SB KW MO w Bielsku-Białej (*Województwo bielsko-bialskie*, oprac. W. Dubiański [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008; *Województwo katowickie*, oprac. W. Dubiański [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 2: 1956–1975, red. P. Piotrowski, Warszawa 2006, s. 67).

nia za całokształt działalności na niwie pracy politycznej, a także właściwej postawy członka PZPR i pracownika SB został w br. mianowany nieetatowym oficerem ds. polityczno-wychowawczych w tut[ejszym] wydziale¹⁶.

W czasie służby był kilkakrotnie opiniowany – wydaje się, że kontekście prezentowanego materiału najistotniejsze są wszelkie świadectwa mówiące o jego sprawności operacyjnej.

W grudniu 1976 r. ppłk Reszka zapisał m.in.: „Biorąc pod uwagę osiągnięcia zawodowe w pracy zawodowej tow. Brzozowskiego, jego ambicję i właściwe zrozumienie funkcji Służby Bezpieczeństwa, uważam, iż w najbliższej perspektywie wym[ieniony] będzie wartościowym oficerem operacyjnym. Za wniesiony wkład i wyniki w pracy operacyjnej dwukrotnie nagradzany w formie pieniężnej¹⁷. Rok później natomiast podkreślał, że opiniowany: „wykorzystuje i stosuje wiedzę zdobytą na uczelniach cywilnych i resortowych w czasie działalności zawodowej [...] w dotychczasowej działalności zawodowej samodzielnie pozyskał 4 tajnych współpracowników – na kontakcie posiada 6 osobowych źródeł informacji. Sposób rozwiązywania problemów operacyjnych świadczy o stosowaniu analizy i wyprowadzaniu prawidłowych wniosków operacyjnych”. W 1982 r. pisano już, że: „na swoim kontakcie posiada 16 osobowych źródeł informacji, prowadzi 3 sprawy kategorii operacyjnej i 11 czynnych zainteresowań¹⁸. Komendant wojewódzki MO w Bielsku-Białej płk Stanisław Nowak¹⁹ doceniał także jego wkład w tłumienie działań „Solidarności” i opozycji politycznej w czasie stanu wojennego, kiedy to Brzozowski „aktywnie uczestniczył w operacji krypt. »Malwa«²⁰ i »Azalia«²¹, przyczyniając się znacznie do poprawy porządku i bezpieczeństwa publicznego w województwie bielskim²².”

¹⁶ AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Opinia służbowa, 30 IX 1985 r., k. 108.

¹⁷ AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Opinia służbowa za okres od 1 I 1976 do 30 XII 1976 r., 30 XII 1976 r., k. 89.

¹⁸ AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Opinia służbowa, 16 VII 1982 r., k. 100.

¹⁹ Stanisław Nowak, od 23 XII 1980 do 31 III 1990 r. komendant wojewódzki MO w Bielsku-Białej/szef WUSW w Bielsku-Białej (*Województwo bielsko-bialskie*, oprac. W. Dubiański..., s. 83).

²⁰ Krypt. „Malwa” nadano działaniom związanym z przygotowaniem się resortu spraw wewnętrznych do przejęcia kontroli nad obiektami RTV i blokady łączności w czasie wprowadzania stanu wojennego. Po ucieczce na Zachód płk. Ryszarda Kuklińskiego (7 XI 1981 r.) kryptonim decyzją kierownika sztabu MSW z 1 XII 1981 r. został z dniem 5 XII tr. zmieniony na „Azalia” (*Protokół posiedzenia Sztabu Operacji „Lato ’80” w dniu 8 I 1982 r.* [w:] *Stan wojenny w dokumentach władz PRL (1980–1983)*, wybór, wstęp i oprac. B. Kopka, G. Majchrzak, Warszawa 2001, s. 118, przypis 9). Por. P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL (zarys problematyki i źródła)*, Toruń 2003, s. 85.

²¹ Zasadnicze działania operacji o krypt. „Azalia”, przeprowadzone w nocy z 12 na 13 XII 1981 r., polegały na opanowaniu przez siły komunistycznego aparatu represji wszelkich środków łączności i przekazu, czyli m.in. na wkroczeniu i przejęciu kontroli nad stacjami telewizyjnymi i radiowymi, a także nad centralami telefonicznymi (*Protokół posiedzenia Sztabu Operacji „Lato ’80” w dniu 8 I 1982 r.* [w:] *ibidem*, s. 121–122; por. też np.: W. Polak, *Stan wojenny – pierwsze dni*, Gdańsk 2006, s. 172–173; R. Terlecki, *Miecz i tarcza komunizmu. Historia aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1990*, Kraków 2007, s. 287).

²² AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Wniosek o nadanie stopnia Milicji Obywatelskiej, 10 VI 1983 r., k. 104.

Gdy był już zastępcą naczelnika Wydziału Paszportów, zaznaczano, że: „na bieżąco współpracuje z pionami operacyjnymi WUSW, dostarczając szereg ciekawych i wartościowych informacji [...] osobiście dokonał szeregu wartościowych napraważeń na ciekawe pozycje agenturalne po zagadnieniach pionu II, III i IV”²³.

Jan Brzozowski był zatem, zdaniem jego przełożonych, sprawnym funkcjonariuszem operacyjnym, zasłużonym w utrzymywaniu władzy PZPR i pętaniu społecznej niezależności. Jego warsztat operacyjny kształtowała przede wszystkim praktyka w resorcie i uwagi starszych funkcjonariuszy, edukacja jednak zaczęła się od „kursu zerowego”...

Zeszyt szkoleniowy

Notatki z wykładów z „kursu zerowego” nie są źródłem idealnym i z pewnością nie dają w pełni satysfakcjonującej wiedzy o tym, jakie treści wpajano nowo przyjętym funkcjonariuszom SB. Pozwalają jednak przyjrzeć się tematyce, którą w resorcie najwyraźniej uznawano za istotną. Jeśli założymy, że notatnik jest kompletny, w czasie kursu przeprowadzono 22 wykłady, w trzech – wymieszanych – blokach tematycznych. Poruszano kwestie związane z:

1. organizacją resortu, kompetencjami i zainteresowaniami operacyjnymi poszczególnych jego pionów;
2. metodami, środkami i formami pracy operacyjnej;
3. problematyką prawną – odnoszącą się zarówno do działań prowadzonych przez SB, jak i praw i obowiązków samych funkcjonariuszy.

Wydaje się, że spośród tych bloków najistotniejsze były pierwsze dwa. Właśnie treści związane z zadaniami stawianymi przed SB oraz pracą operacyjną stają się powodem edycji tego źródła. Z jednej strony daje ono możliwość prześledzenia – subiektywnego – zapisu „kursu zerowego”. Z drugiej natomiast strony pozwala na przynajmniej częściowe przyjrzenie się mentalności funkcjonariuszy SB.

Notatki dają możliwość poznania zasad prowadzenia pracy operacyjnej, raz jeszcze przynosząc dowód znaczenia aktywności profilaktycznej i manipulacyjnej. Poza kwestiami ogólnymi w zapiskach odnaleźć można wiele informacji przyczynkarskich, pozwalających na pogłębienie dyskusji wokół zasad działania SB. Przykładem mogą być kwestie związane z zasadami regulującymi rejestrację w ewidencji operacyjnej kontaktów operacyjnych²⁴.

²³ AIPN Ka, 0239/154, Akta osobowe Jana Brzozowskiego, Opinia służbowa za okres od 28 I 1987 do 31 XII 1988 r., 2 II 1989 r., k. 121.

²⁴ Zob. np.: J. Marcinkowski, *Kontakt operacyjny – przepisy i praktyka* [w:] *Osobowe źródła informacji – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2008; F. Musiał, *Osobowe źródła informacji*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2006, nr 10 (69), s. 53–67; W. Sawicki,

Jak każde notatki, prezentowany materiał zawiera nieścisłości, równoważniki zdań, urwane myśli lub – co jest groźniejsze dla interpretacji źródła – zbitki urwanych zdań, liczne niezgrabności stylistyczne. Wszelkie te ułomności starano się uzupełnić, wtręty i rozwinięcia skrótów ujmując w nawiasy kwadratowe. Nie ingerowano w stylistykę w tekstu, a jedynie starano się poprzez dodanie wyraźnie brakujących sformułowań stworzyć logiczną całość. Dla poprawy czytelności – wbrew oryginalnemu zapisowi – drukiem pogrubionym zaznaczono kolejne wykłady.

Osobowe źródła informacji organów bezpieczeństwa Polski Ludowej, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2007, nr 1/5, s. 9–18.

Nr 1

1973 październik 14 – listopad 15, Żywiec – Zeszyt z notatkami z „kursu zerowego”, poczynionymi przez sierż. Jana Brzozowskiego, funkcjonariusza Referatu Służby Bezpieczeństwa Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej w Żywcu

Wykl[ad] 1

14 X [1974 r.]
płk Spisak¹

Rola i miejsce SB w systemie organów PRL

Struktura MSW, k[omend] w[ojewódzkich] i k[omend] p[owiatowych] w zakresie SB.
Podstawowe czynniki kształtujące stan bezpieczeństwa i porządku.
Węzłowe zadania stojące przed SB.

Organa SB to organa specjalne, bo wykonują specjalistyczne zadania.

Niektóre jednostki MO działają specjalistycznie, ale forma działania nieco uproszczona.

Prowadzimy działalność nieoficjalną wokół wrogich grup. SB powołana do ochrony ustroju, interesów gosp[odarczych] i polit[ycznych] (ust. z 1956 r. o zakresie działania MSW). Prowadzimy działalność w oparciu o dyrektywy PZPR, rządu, MSW, wytyczne ministra i zarządzenia MSW. Zarządzenia wydaje szczebel wojew[ódzki]. Dyrektywy – postanowienia Biura Polit[ycznego] i wytyczne rządu z lipca 1972 r. w sprawie poprawy porządku, bezpieczeń[stwa] i dyscypl[iny] społecznej w kraju.

Obowiązuje też dyrektywa nr 4 z [19]72 r. oraz bieżące wytyczn[e] centrali MSW i ministra MSW. Mamy obowiązek realizować postanowienia terenowych ogniw władzy na odcinku bezpieczeństwa. W systemie organów PRL – MO i SB w systemie organów ścigania.

Działa w oparciu o przepisy prawa, kodeks postępowania karnego, k[odeks] k[ar-ny], KKW (kod[eks] karny wykonawczy).

SB w przepisach prawnych traktowana jako organ MO, od listopada [19]56 r. SB działa w ramach resortu spraw wewn[ętrznych]. Mamy obowiązek współdz[iałania]

¹ Józef Spisak, w tym czasie st. inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 477–478. Por.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Krakowie. Informator personalny*, wyd. 1, Kraków 2006, s. 343–344.

z organami państwowy[ymi], sądownictwa (w zakr[esie] marginalnym), z organami MON, a szczególnie z WSW.

Podstawowy kodeks postępowania operacyjnego – zarządzenie nr 006 z [1 II] 1970 r., instrukcja o pracy operacyjnej MSW².

Przydatność pracownika SB zależy od posiadania dobrej sieci TW. Musimy zabezpieczyć dynamiczny rozwój kraju [–] wyt[yczne] VI zjazdu [PZPR]³, I Krajowej Konferencji Part[yjnej] z 1973 r.⁴ SB, realizując zadania, [powinna] umacniać socjalistyczną praworządność, polepszać dyscyplinę społeczną i państwową (w socjal[istycznej] praworz[ądności] nie może być miejsca dla przestępców, warcholów, pasożytów itp.).

O ujawn[ionych] faktach wrogiej dział[alności] należy informować władze partyjne i państwowe. Nicią przewodnią naszej działaln[ości] jest profilaktyka. Mamy działać i informować.

Struktura MSW

– gen. bryg. mgr Stan[isław] Kowalczyk⁵ – minister, z[astęp]ca członka Biura Pol[itycznego] KC PZPR, od 2 lat kierownik resortu (minister MBP był zawsze członkiem Biura, w Komitecie UBP nie zawsze).

– podsekret[arze] stanu:

1. gen. bryg. Stachura⁶, gen. br[yg.] Milewski⁷, gen. br[yg.] Pietrzak⁸.

² Tekst instrukcji zob.: H. Głębocki, „Biblia” Służby Bezpieczeństwa: Instrukcja 006/70, „Arcana” 2002, nr 4–5 (46–47), s. 40–73; Instrukcja o pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa resortu spraw wewnętrznych [w:] *Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989*, oprac. T. Ruzickowski, Warszawa 2004, s. 123–139.

³ VI Zjazd PZPR odbył się 6–11 XII 1971 r.

⁴ Konferencja aktywu PZPR odbyła się 8 I 1973 r., jej tematem przewodnim stały się kwestie polityczno-gospodarcze.

⁵ Stanisław Kowalczyk, minister spraw wewnętrznych od 20 III 1973 do 8 X 1980 r. (*Ministerstwo Spraw Wewnętrznych*, oprac. P. Piotrowski [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, t. 2, s. 35). Szerzej zob. np.: R. Terlecki, *Miecz i tarcza komunizmu. Historia aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1990*, Kraków 2007, s. 366.

⁶ Bogusław Stachura, wiceminister spraw wewnętrznych od 8 VI 1969 do 24 XI 1981 r., wiceminister I zastępca ministra spraw wewnętrznych od 25 XI 1981 do 18 II 1983 r. (*Ministerstwo Spraw Wewnętrznych*, oprac. P. Piotrowski [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, t. 2, s. 35; *Ministerstwo Spraw Wewnętrznych*, oprac. P. Piotrowski [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, t. 3). Szerzej zob. np.: R. Terlecki, *Miecz i tarcza...*, s. 369; *Twarze bezpieki 1944–1990...*

⁷ Mirosław Milewski, wiceminister spraw wewnętrznych od 25 I 1971 do 8 X 1980 r., minister spraw wewnętrznych od 8 X 1980 do 31 VII 1981 r. (*Ministerstwo Spraw Wewnętrznych*, oprac. P. Piotrowski [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, t. 3). Szerzej zob. np.: R. Terlecki, *Miecz i tarcza...*, s. 367; *Twarze bezpieki 1944–1990...*

⁸ Tadeusz Pietrzak, wiceminister spraw wewnętrznych od 15 V 1968 do 15 II 1978 r. (*Ministerstwo Spraw Wewnętrznych*, oprac. P. Piotrowski [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, t. 2, s. 35).

– kom[endant] główny MO gen. bryg. Marian Janicki⁹, podporządk[owany] ministrowi MSW.

Gabinet ministra – dyrektor gabinetu

Ministerstwo – departamenty, biura, inspekt[oraty]

Departament – wydziały – grupy

Na szczeblu woj[ewódzkim] odpowiedn[iki] centr[alnych] jedn[ostek]

Zas[adnicze] depart[amenty]:

Departament I MSW¹⁰ – jedn[ostka] wywiadowcza PRL w głównych krajach kap[italistycznych, prowadząca] wywiad pol[ityczny] i ekon[omiczny] bez wojskowego – to [tzn. wywiad wojskowy – jest realizowany przez] Sztab Generalny MON.

Odpow[iednikiem Departamentu I] na szczebl[u] woj[ewódzkim jest] Inspektorat Kierownictwa SB. W k[omendach] p[owiatowych] brak tego odpowiednika, ale każdy funkcjonariusz ma obowiązek działać na rzecz wywiadu.

Dep[artament] II – kontrwywiadowczy, w k[omendach] w[o]jewódzkich – wydział zabezpiecza przed penetracją służb specj[alnych] państw kap[italistycznych], szczególnie USA, W[ielkiej] Br[y]t[anii], NRF. U nas rolę wiodącą ma wywiad ang[ielski].

Dep[artament] III – wydz[iały] III w KW MO (polityczna policja) – zwalcza wszelkie przestępstwa typu politycznego.

Dep[artament] IV – zwalczanie wrogiej działalności Kościoła kat[olickiego] i części reakcyjnego kleru.

Biuro Śledcze MSW – prowadzi śledztwa w związku z czynami przestępczymi p[rzeciw]ko interesom naszego kraju.

W woj[ewództwach] wydział śledczy – [wykorzystywany jest] tylko przez SB, oraz wydział dochodzeniowy-śledczy – przez MO i SB (dywersja, sabotaż, sprawy gospodarcze, afery o wymowie politycznej).

⁹ Marian Janicki, komendant główny MO od 2 V 1973 r., następnie wiceminister spraw wewnętrznych od 20 II 1978 do 15 VIII 1981 r. Przebieg służby zob.: *Twarze wrocławskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa we Wrocławiu. Informator personalny*, red. T. Balbus, P. Piotrowski, K. Szwaagrzyk, Wrocław 2006, s. 91.

¹⁰ Szerzej o strukturze SB w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych oraz kompetencjach poszczególnych pionów zob. np.: W. Frazik, *Zarys historii kieleckich struktur aparatu bezpieczeństwa* [w:] *Twarze kieleckiej bezpieki. Wystawa*, oprac. merytoryczne wystawy M. Komaniecka, kustosz wystawy J. Dutka, wstęp W. Frazik, Kraków 2007, s. 7–20; W. Frazik, F. Musiał, M. Szytyma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 23–27; P. Piotrowski, *Przekształcenia struktury aparatu bezpieczeństwa na Dolnym Śląsku w latach 1954–1975*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2004, nr 1/1, s. 122–164; *idem*, *Przemiany w MSW w latach 1989–1990*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2004, nr 4 (39), s. 45–52; *idem*, *Służba Bezpieczeństwa w latach 1956–1975* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, t. 2, s. 7–31; *idem*, *Służba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, t. 3; *idem*, *Służba Bezpieczeństwa KW MO we Wrocławiu w latach 1957–1990* [w:] *Twarze wrocławskiej bezpieki...*, s. 20–29; *idem*, *Struktury Służby Bezpieczeństwa...*, s. 51–107.

Departament Techniki Operacyjnej, w woj[ewództwach] wydziały „T”, podsłuch telefoniczny, pokojowy, podgląd, tajne wejście, w dużych powiatach referat techniki operacyjnej.

Biuro „W” i wydziały „W” działa na zapotrzebowanie [pionów operacyjnych SB], zajmują się korespondencją podejrzanych osób, w dużych powiatach [funkcjonują] punkty „W”.

Biuro „C” [w centrali], wydz[iały] „C” [w województwach] prowadzą ewidencję wszystkich działań operacyjnych SB i MO. Prowadzi też archiwum.

Biuro „B” [w centrali] i wydz[iały] „B” [w województwach], specj[alistyczne] jedn[ostki] prowadzą tajne obserwacje na zamówienie innych jednostek.

Biuro Paszportów – Dow[odów] Os[obistych], wydział i punkty paszportowe w powiecie, kontrola niektórych cudzoziemców i wyselekcjonowanych obywateli z państw kapital[istycznych].

Biuro Ochrony Rządu – bez odpowiednika w terenie.

Samodzielny Wydział Kontrwywiadu Radiowego (nie ma w terenie odpow[iednika]).

Biuro Informatyki, od 1973 r. mają być odpow[iedniki] w terenie, [zajmuje się] odtwarzaniem, przebiegiem nagromadzonych informacji wrogich.

Biuro Historyczne – [zajmuje się] historią naszego resortu, w woj[ewództwach] mają być insp[ektoraty] tego biura.

Główny Inspektorat Ministra – wewn[ętrzna] kontrola całokształtu działalności MSW.

Polityczną kontrolę nad SB sprawują władze partyjne.

W Krakowie jest Zespół Inspektorów. Departament Szkolenia i Dosk[onalenia] Zaw[odowego] w woj[ewództwach] odpowiednikiem są inspektoraty szk[olenia] i dosk[onalenia] zaw[odowego].

Zarząd I MSW – specjalistyczne ogniwo, w woj[ewództwach] inspektorat, opracowuje dokumenty mobilizacyjne, [planując] kroki na wypadek zaostżenia sytuacji [społeczno-politycznej].

Biuro „A”, w woj[ewództwach] samodzielna sekcja „A” – pracują wszystkie jednostki SB i MO w szyfry i kody, zaszyfrowana łączność dalekopisowa, deszyfrowi służb specj[alnych] państw kapit[alistycznych]. Od pięciu lat w każdej k[omendzie] p[owiatowej] znajduje się dalekopis szyfrowy.

Departament Społ[eczno]-Adm[inistracyjny] już nie w SB, w woj[ewództwach] wojewoda, w pow[iatach] naczelnik, nadzór nad działaln[ością] stowarzyszeń i organ[izacji] społ[ecznych] w naszym kraju, kontrola wydz[iałów] spraw wewn[ętrznych] w radach narodowych.

Jeszcze Departament Zaopatrzenia, Finansowy, Biuro Łączności.

W KG MO działają biura i inspektoraty, w MSW działa też WOP przy ministrze jest D[owództwo] WOP-u, w terenie brygady WOP-u. WOP w pasie granicznym zabezpiecza operacyjnie granice. Czwartacy ochraniają rząd.

Podstawowe czynniki

Aby właściwie organizować pracę operacyjną, trzeba wyjść z oceny sytuacji operacyjnej.

1. Rozoznanie przeciwnika – ludzi, grup, środowisk, które mogą [prowadzić] lub prowadziły działaln[osć] p[rzeciw]ko ustrojowi.

2. znajomość zagrożenia – znać plany zamiary osób, stanowiących zagrożenie.

3. skuteczne zabezpieczenie – ważne dla obronności itd. linie tranzytowe, wiadukty, mosty.

4. pełna kontrola operacyjna, operacyjne rozpracowanie osób podejrzanych o działalność wroga lub szkodliwą.

5. należyte przeciwdziałanie wrogim aktom, czynom (liczą się też wykryte akty), ujemnym zjawiskom gospodarczym, powinno być uwzględnione w dokumencie „Ocena stanu bezpieczeństwa i porządku” lub „Kontrwyw[iadowcza] charakt[erystyka] bezp[ieczeństwa] i porządku obiektu [a]” itd. Co roku dokonuje się oceny stanu bezp[ieczeństwa]¹¹.

W pionie II używa się nazwy „Kontrwywiadowcza służba obiektu” itp., opracowuje to dany oficer.

[Ocena powinna być] obiektywna, oparta o fakty, zdarzenia w oparciu o inf[ormacje] uzyskane od] TW, technik[ę] operac[yjną], praca operacyjna – najw[ażniejszą] częścią działania funkcj[onariuszy] SB.

Wykład 2

17 X [1974 r.]
mjr Szpitalniak¹²

Podstawowe zasady pracy operacyjnej¹³.

1. zasada praworządności

2. [zasada] obiektywności

3. [zasada] aktywności i skuteczności

4. tajność

Zasada praworządności – przestrzeganie prawa, oparcie tej zasady na świadomości społecznej. Natychmiastowe stosowanie represji do tych, co robią czyn przestępczy.

^a *Wyraz nieczytelny.*

¹¹ Szerzej na ten temat zob. np.: F. Musiał, *Podręcznik bezpieczeństwa...*, s. 83–85.

¹² Właśc. Kazimierz Szpitalniak, w tym czasie zastępca naczelnika Wydziału III SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieczeństwa...*, s. 510–511. Por. W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 370–371.

¹³ Na temat ujęcia zasad prowadzenia pracy operacyjnej w resortowych wydawnictwach szkoleniowych zob.: F. Musiał, *Podręcznik bezpieczeństwa...*, s. 75–86.

Ścisłe wykonywanie prawa przez ogół obywateli, organy ścigania i wymiaru sprawiedli[wości]. Zasada pogłębiania zaufania obywateli do SB.

Zasada obiektywna – obiektywne ocenianie posiadanych środków informacji.

W pracy operacyjnej należy uwzględnić:

- analizę operacyjną
- sprawdzenie [operacyjne]
- inwigilację [operacyjną]
- technikę [operacyjną]
- kombinację [operacyjną]
- rozpracowanie [operacyjne]

Duże znaczenie działań o charakterze rozpoznawczym. Zasadnicze rzeczy – rozpoznanie miejsca sprawy i zabezpieczenie.

W wyniku rozpoznania wyjaśnić dane i dążyć [do] ujawnienia nowych okoliczności, które pomogą wyjaśnić daną sprawę.

Postawienie problemu i jego analiza, postawienie celu i planowanie, przygotowanie sił i środków, realizacja, koordynacja, kontrola, sprawdzenie.

Programowanie i planowanie [polega] na:

1. podział pracy wynik[ający] z oceny stanu bezp[iecieństwa]
2. ekonomicz[ne] dysp[onowanie] siłami i środkami działania pod wzgl[ędem] czasowym i przestrzennym
3. właściwa koordynacja działań
4. specjalizacja pracowników i zespołów pracowników, dostosowanie do wykonania czynności oraz wykorzystywanych środków.

Tajemnica – wiadomości, których nie wolno ujawnić bez zgody danej osoby, [b] państwowa, służbowa, prywatna.

Wykl[ad] 3

18 X [1974 r.]

Prawa i obowiązki funkcjonariusza MO i SB

Zarządzenie 038 – obowiązek meldowania funkcjonariusza o zmianach w jego życiu.

Najprostszą formą przyjęcia jest rozkaz – akt administracyjny.

^b *Wyraz nieczytelny.*

Różnica między funkcj[onariuszem] stałym a tymczasowym przy zwalnianiu – jeżeli w służbie przygotowawczej otrzymuje się zwolnienie, nie otrzymuje [się] ekwiwalentu za sorty.

Obowiązki: oddany dla władzy, kultura pracy, przestrzeganie praworządności.

Prawa funkcyj[onariusza] SB:

- ochrona prawna naszych poczynań;
- jeżeli utraci zdrowie, to z danego procentu dostaje dodatek za utratę zdrowia;
- odszkodowania z tytułu śmierci, inne w wypadku śmierci w pracy;
- po 10 lat[ach] prawo do renty, po 15 latach 40 proc. renty [powinno być: emerytury].

Wykład 4

Mocha¹⁴

Podstawowe wiadomości kontrwywiadowcze kraju. Charakterystyka [działalności] wywiadu państw kapit[alistycznych] przeciwko PRL

Charakterystyka wyw[iadów]

Wywiad jest to dyskretne, zakonspirowane zbieranie wiadomości o przeciwniku.

USA do [19]39 r. [prowadziły] działaln[osć] wywiad[owczą] poprzez komórki dyplomat[yczne].

Francja, W[ielka] Bryt[ania], Polska – silne komórki wywiad[owcze]. Polska – II Oddział Sztabu Generalnego z referatem W (Wschód) i Z (Zachód)¹⁵. Miał ścisłe związki z wywiadem francuskim.

Od [19]36–[19]39 aktywny referat Z.

Niemcy od [19]33 r. budują zdecydowanie sieć wywiad[owczą] w sposób totalny.

Od Pearl Harbor bardzo aktywna działaln[osć] wywiadu amerykańskiego]. Obecnie CIA¹⁶ ma ok. 4 mld dolarów, faktyczny budżet w granicach 8 mld dolar[ów].

¹⁴ Czesław Mocha, w tym czasie naczelnik Wydziału II SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 380–381. Por. W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 278–279.

¹⁵ Referaty Wschód i Zachód w Oddziale II Informacyjnym Sztabu Generalnego/Głównego wydzieleno po zmianach organizacyjnych w 1926 r. (wcześniej stanowiły mniejsze jednostki organizacyjne – podreferaty i sekcje). Szerzej zob. J. Larecki, *Wielki leksykon służb specjalnych świata. Organizacje wywiadu, kontrwywiadu i policji politycznych świata. Terminologia profesjonalna i żargon operacyjny*, Warszawa 2007, s. 452–455 (tam literatura).

¹⁶ Podstawowe informacje zob. *ibidem*, s. 101–111 (tam literatura).

Wywiad ang[ielski] i franc[uski] nie zmienił się.

Wywiad RFN [–] Gihlen¹⁷ do [19]56 r.¹⁸ był na usługach USA od 1949 r. wywiad w RFN przejął BND¹⁹ i UOK²⁰ – kontrwywiad.

Najbardziej niebezpiecznym dla nas jest wywiad RFN, następnie USA, W[ielka] Br[ytania], Francja.

Polska – kraj socjalistyczny i po ZSRR najsilniejszy kraj socjal[istyczny], centralne usytuowanie geogr[aficzne], czynniki [istotne] dla wywiadu.

Profil wywiadu obecnie z [płaszczyzny] politycznej na ekonomiczną, ideologię polityczną, naukę i technikę.

Czynniki sprzyjające przenikaniu wiadomości

- pieniądze
- przekonania polityczne

Płaszczyzny działania wywiadu

- kadrowa agencja obcego wywiadu (czynnik najistotniejszy obcego wywiadu),
- legalne ekspozytury wywiadowcze w postaci placówek dyplomat[ycznych], w ambasadzie USA w Warszawie na 100 pracown[ików] jest 15 osób kadry wywiadu.

Bardzo niebezpieczną komórką są ataszaty wojskowe – wyspecjaliz[owani] kadrowcy wywiadu.

Brytyjczycy w Białost[ockiem] i Olsztyńsk[iem].

Francuzi – Zielonog[órskie], Wrocław, Opole.

Brytyjczycy – Koszalin, Szczecin

Naszym rejonem [interesują się] w zasadzie Francuzi, ale inni także, Japończycy zbierają wiadomości ekonomiczne, naukowe i techn[iczne].

Międzynarodowy ruch osobowy – w Polsce jako jedynym kraju demokracji ludowej wszyscy kiedy chcą jeżdżą na Zachód, ludzie, którzy legalnie wyjechały z kraju i nie wróciły [sic!] – kolejny czynnik wywiadu.

Podstawowe formy i metody – nasz wywiad do [19]56 r. [pracował] za pomocą siatek wywiadowczych, po [19]55 r., a już w latach sześćdziesiątych są tylko pojedynczy agenci państw obcych, warunkiem niezbędnym jest, aby nikt nie wiedział [?].

¹⁷ Reinhard Gehlen, od 1 IV 1942 do 9 IV 1945 r. szef XII Wydziału Sztabu Generalnego Naczelnego Dowództwa Wojsk Lądowych III Rzeszy tzw. Oddziału Obce Armie Wschód (FHO). W maju 1945 r. nawiązał kontakt z Amerykanami i wkrótce utworzył tzw. Organisation Gehlen – finansowaną przez USA organizację prowadzącą działania wywiadowcze za „żelazną kurtyną”. Szerzej zob. J. Larecki, *Wielki leksykon...*, s. 474 (tam literatura).

¹⁸ Faktycznie do 11 VII 1955 r. – tego dnia rząd RFN przejął kontrolę nad Organisation Gehlen, przekształcając ją w Bundesnachrichtendienst (BND) – funkcjonującą oficjalnie od 1 IV 1956 r. (*ibidem*).

¹⁹ Podstawowe informacje zob. *ibidem*, s. 92–94 (tam literatura).

²⁰ Federalny Urząd Ochrony Konstytucji – Bundesamt für Verfassungsschutz. Podstawowe informacje zob. *ibidem*, s. 90–91 (tam literatura).

Podstawowe wiadomości o kontrwywiadowczym zabezpieczeniu kraju

Wytyczne Ministra Spraw Wewn[ętrznych] z 2 VIII [19]72 r. określają przedmiot pracy kontrwywiadu, działanie:

Zorganizować system wykrywania, ze szczególnym uwzględnieniem ruchu turystycznego.

Jak walczyć z obcym wywiadem?

Wszelka koncentracja podejrzeń musi się koncentrować w II wydz[iale].

Ofensywny styl w kontrwywiadzie, gra kontrwywiadowcza – szczyt naszej pracy.

Penetrowanie ruchu turystycznego:

- a) aspekt profilaktyczny – przygotowywanie wyjeżdżających z kraju,
- b) aspekt zapobiegawczy – kontrwywiadowcza ochrony międzynarodowej wymiany osobowej.

Droga ustalenia przekazywania informacji – najgorsza droga, którą musimy ustalić, najtrudniej ustalić, gdy informacje przechodzą z ręki do ręki.

Środki łączności korespondencji:

- raz w miesiącu meldunek coraz z innego miejsca
- pismo utajnione, atramenty sympatyczne
- z wiadomości wojskowych do przekazywania służy blok wojskowy
- introfotografia – sprzęt do pomniejszania tekstów do pisania na maszynie
- wykorzystanie znaków (aktualne), tzw. krótkoznaków, agent interesujący się woj- skiem dostaje tzw. tabelę krótkoznaków.

• łączność z krajem do ośrodka przez korespondencję, łączność ośrodka z agentem za pomocą radia i krótkoznaków na niskiej częstotliwości – UKF

• w momentach napięcia polit[ycznego] rozmowy telefoniczne, gdzie w słowie ukryte są krótkoznaki

- sporadycznie wykorzystanie krótkofalówek
- nie ma łączności przez tzw. martwe skrzynki
- jeżeli ktoś raz w roku wyjeżdża, to nie ma łatwej łączności osobowej, art. 124 par.

1 kwalifikowane szpiegostwo

• bierze się także pod uwagę miejsce pracy człowieka i do jakiego miejsca wyjeżdża za granicę

- prowadząc rozpracowanie, nie wolno pójść na połowiczne rozpoznanie
- zabezpieczenie placówek dyplomatycznych działających w Polsce,
- konsulát francuski interesuje się stykami z przemysłem
- środowisko nauko[wo]-techn[iczne]
- [środowisko] kulturalne
- musi być sieć TW, bo inaczej nie będziemy wiedzieć, co się dzieje w terenie.

Wykl[ad 5]

ppłk Lechowski²¹

Uprawnienia MO i SB w zakresie niektórych czynności procesowych

Zarząd[enie] 48 – maj [19]72 r.

Obowiązki i prawa te zawarte są w KPK i w zarządzeniach resortowych.

Przestępstwem nazywamy czyn zabroniony stosownymi przepisami KK. Przestępstwo jest zbrodnią albo występkiem (art. 5 par. 1 KK).

Przestępstwo może być umyślne lub nieumyślne.

Zbrodniami są czyny zagrożone karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 3 lat i można je popełnić tylko z winy umyślnej.

Występkami nazywamy inne czyny zagrożone karą przekraczającą 3 mies[iące] pozbawienia wolności lub 5 tys. [zł] grzywny.

W polskim prawie karnym mamy do czynienia z prawem karnym materialnym (zawartym w KK) – oraz z prawem karnym procesowym (formalnym zawartym w KPK).

Prawo karne materialne stanowi o tym, jakie czyny są przestępstwem i jakie środki należy stosować wobec osób popełniających przestępstwa.

Organy państwowe: sąd, prokuratura, MO i SB powołane są do ich realizacji, prawa karnego.

Prawo regulujące postępowaniem karnym nazywamy prawem formalnym – prawem karnym procesowym – jest ono zbiorem norm prawnym regulujących postępowanie karne. Określa ono prawa i obowiązki organów procesów [*sic!*] stron i pozostałych uczestników postępowania oraz normuje warunki, tryb i formy czynności prawnych. Ma na celu zabezpieczenie prawidłowych i skutecznych sposobów ścigania sprawców przestępstw, wyeliminowanie dobrowolności w działaniu organów procesowych oraz właściwe ustalenie pozycji procesowej osób biorących udział w postępowaniu.

Uczestn[ikami] procesu karnego są:

- organy procesowe (sąd, prokurator, MO i SB), strony (oskarżony, powód cywilny, przedst[awiciel] org[anizacji] społ[ecznej])
- przedstawiciele procesowi (obrońca, pomocnicy procesowi)
- osobowe źródła dowodowe (świadek, biegły).

Czynności procesowe – są to określ[one] w KPK czynności wykonywane w toku postępowania: oględziny, przesłuchania, wydawanie postanowień różnego typu, KPK reguluje porządek dokonywania czynności procesowych, określając ich kolejność

²¹ Stanisław Lechowski, w tym czasie naczelnik Wydziału Śledczego SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 341–342. Por. W. Frazik, F. Musiał, M. Szytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 247–248.

i zależność (nie można iść na przeszukanie, jeżeli nie rozpoczęto postęp[owania] karne[go] itp.)

W celu ustal[enia] odpowiedzial[ialności] karnej konieczne jest dokonanie czynności wyjaśniających, mających na celu ustalenie: czy istotnie popełniono czyn zabroniony pod groźbą kary; kto jest jego sprawcą; czy zachodzi po stronie sprawcy wina.

Czynności wyjaśniające mogą trwać 30 dni.

Postępowanie przygotowawcze stanowi zespół czynności dokonywanych w celu ustalenia:

- czy zostało popełnione przestępstwo
- wykrycia sprawcy i w razie potrzeby ujęcia go
- zebrania niezbędnych danych o osobie podejrzanej stos[ownie] do [wymagań przewidzianych w] art. 8 KK
- zebranie i utrwalenie dowodów dla sądu
- wszechstronne wyjaśnienie okoliczności sprawy w celu ustalenia, czy należy wnieść akt oskarżenia, czy zakończyć postępowaniem umarzającym.

Postępowanie przygotowawcze obejmuje: śledztwo, dochodzenie.

Śledztwo może wszcząć tylko prokurator, winno trwać 3 miesiące.

Dochodzenie prowadzi się w ciągu miesiąca, prokurator może przedłużyć do trzech.

Podstawą do wszczęcia postępowania mogą być: materiały operacyjne, śledcze, zawiadomienia obywatelskie, zawiadom[ienia] instytucji państw[owych] i społ[ecznych] org[anizacji], zatrzymanie na gorącym uczynku.

Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy czynu nie popełniono albo czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego, oraz gdy ustawa uznaje, że sprawca nie popełnił przestępstwa.

Ustawa określa, że czyn nie stanowi przestępstwa z powodu jego znikomego niebezpieczeństwa] społ[ecznego] albo sprawca nie podlega karze (umyślowo chory), sprawca nie podlega orzecznictwu sądów PRL – dyplomata, brak skargi uprawnionego oskarżyciela (gwałt, kradzież, małżeńskie), podejrzany zmarł, nastąpiło przedawnienie, postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie ukończone lub wszczęte toczy się (art. 11 KPK).

Art. 14 KPK zobowiązuje do zawiadomienia przełożonych o wszczęciu i zakończeniu postępowania.

Postępowanie zawiesza się, gdy zachodzi długotrwała przeszkoda uniemożliwiająca postępowanie (podejrzany ukrywa się).

Wyłączenie sędziego z urzędu [następuje], gdy – sprawa dotyczy jego bezpośredniego, jego krewnych, był świadkiem czynu, brał udział w sprawie jako prokurator lub obrońca, uczestniczył w niższej instancji w wydaniu wyroku.

Na podobnej zasadzie powinien wyłączyć się funkcjonariusz SB w celu zapewnienia obiektywności i wykluczenia stronniczości.

Art. 61 KPK mówi, że za podejrzanego uważa się osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, za oskarżonego osobę, p[rzeciw]ko której wniesiono akt oskarżenia.

Gwarancje procesowe – przewidziane w KPK środki mające na celu zabezpieczenie określonych praw i interesów w procesie karnym, wypływają z Konstytucji PRL, rozdz. VII.

Najważn[iejsze] gwarancje procesowe podejrz[anego]:

przepisy ograniczające stosowanie środków przymusu szczególnie zatrzymania i tymczasowego aresztowania (206 i 207 KPK czas zatrzymania)

- art. 210, 211, 213, 217, 222 KPK określają organy uprawnione do stosowan[ia] środk[ów] zapobiegawczych, trybu stosowania i uchylania tychże środków

- art. 212 daje możliwość składania zażaleń do sądu przez oskarżonego na postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania

- realizacją gwarancji nietykal[ności] osobistej i mieszkania są przepisy 190, 191, 192, 194, 195, 197 KPK, uzasadniające zasady przeszukania

- prawa oskarżonego do obrony art. 9 KPK

- prawa o otrzymaniu informacji o zarzutach 269, 422 KPK

- uprawnienie do udziału oskarż[onego] i jego obrońcy w czynnościach postępowania przygotowawczego 272–[27]4, 277 KPK

- prawo wyboru obrońcy art. 73 KPK i porozumienia się z nim

- prawo odwoływania się od wyroku do sądu wyższej instancji (cały dział IX KPK)

- obcokrajowcowi trzeba dać tłumacza.

Obowiązki podejrzanego

Do celów dowodowych podejrzany jest zobowiązany poddać [się:]

- oględzinom zewnętrznym oraz innym badaniom – wolno pobrać od podejrzanego odciski [palców], fotografować go oraz okazać go w celu rozpoznawczym innym osobom

- badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na jego ciele, pod warunkiem że dokonuje [ich] uprawniony pracownik służby zdrowia, badaniom krwi lub wydzielin organizmu (art. 65).

- podejrzany na wolności zobowiązany stawić się na każde wezwanie w toku postępowania przygotowawczego i dokonać wyjaśnienia o zmianie adresu

- nie może być więcej niż trzech obrońców na jednego [oskarżonego].

Wykład [6]

23 X [1974 r.]

pplk Rożkiewicz²²**Wyd[ział] „C” – koordynator przedsięwzięć operacyjnych,
na zewnątrz Wydział Archiwum KW MO**

Zarządzenie 079/72 MSW w sprawie rejestracji przez jedn[ostki] SB osób i spraw oraz sprawdzania i udzielania inform[acji]²³.

Rejestrację kleru 00114/63 reguluje [normatyw] z 6 lipca [19]63 r. w sprawie pro[wadzenia] ewidencji i dokumentowania działalności kleru katolick[iego], tym zarządzeniem minister wprowadz[iał] zarząd[enie nr] 002/63²⁴.

Zarząd[enie nr] 034/74 MSW z 10 V [19]74 r. w sprawie postępowania z aktami archiwalnymi w resorcie spraw wewn[ętrznych]²⁵.

KO się nie rejestruje, wartościowego KO można zabezpieczyć, żeby kto inny bez wiedzy danego oficera nie korzystał.

Rejestruje się kartą E-16²⁶

²² Właśc. Jan Roszkowicz, w tym czasie naczelnik Wydziału „C” SB KW MO w Krakowie. Szerzej zob.: F. Musiał, *Szefowie zakopiańskiej bezpieki w latach 1945–1975* [w:] *Drogi do Niepodległości. Polska, Podhale, Zakopane 1945–1989*, s. 75–79; Przebieg służby por.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 325–326; W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 447–448.

²³ Szerzej o instrukcji zob. np.: M. Komaniecka, *Organizacja i funkcjonowanie kartotek ogólnoinformacyjnej i zagadnieniowej aparatu bezpieczeństwa* [w:] *Wokół teczek bezpieki – zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2006, s. 231–262; E. Zajac, *Ślad pozostaje w aktach. Wybrane zagadnienia dotyczące funkcjonowania ewidencji operacyjnej w latach 1962–1989* [w:] *ibidem*, 285–294.

²⁴ Zarządzenie nr 00114/63 ministra spraw wewnętrznych z dnia 6 lipca 1963 roku w sprawie prowadzenia ewidencji i dokumentowania działalności kleru katolickiego [w:] *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec kościołów aparatu bezpieczeństwa wobec kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, red. A. Dziurok, Warszawa 2004, s. 336–337; Instrukcja nr 002/63 dyrektora Departamentu IV i dyrektora Biura „C” z dnia 6 lipca 1963 r. o zasadach i trybie prowadzenia ewidencji i dokumentowania działalności kleru katolickiego [w:] *ibidem*, s. 338–345; Zob. także niewymienioną w notatkach: Instrukcję nr 005/63 dyrektora Departamentu IV z dnia 23 XII 1963 r. o zasadach i trybie prowadzenia ewidencji i dokumentacji działalności biskupów [w:] *ibidem*, s. 352–355

²⁵ Szerzej na temat obowiązujących w resorcie kategorii archiwalnych zob.: M. Komaniecka, *Dzienniki korespondencyjne, rejestracyjne, archiwalne i koordynacyjne jako źródła historyczne* [w:] *Wokół teczek bezpieki...*, s. 275–276.

²⁶ Niejasny jest kontekst – karta E-16 była bowiem kartą aktualizacyjną (nazywaną także kartą informacyjną), wykorzystywano ją do wymiany informacji pomiędzy jednostką operacyjną, która zarejestrowała osobę lub sprawę, a pionem „C” oraz między centralą a terenem. Służyła do aktualizowania informacji o danym zainteresowaniu operacyjnym czyli np. o zmianie adresu czy danych osobowych figuranta (np. zmiana nazwiska). Szerzej zob. M. Komaniecka, *Mini przewodnik po materiałach ewidencyjnych Służby Bezpieczeństwa* [w:] *Osobowe źródła informacji – zagadnienia...*

- notatki i sprawy problemowe na E-O4²⁷
- osoby niepożądane w PRL – E-O4
- zastrzeżenia wyjazdu za granicę – E-O4
- sprawę [podjętą] z archiwum rejestruje się jak nową.

Kartoteki²⁸:

- ogólnoinformacyjna
 - czynnych spraw i sieci
 - tematyczne
 - adresowe wg miejsca pracy, zawodów, znajomości jęz. obcych, kryptonimów
- Sprawdzamy 15-kami²⁹, w sprawach pilnych można przesłać szyfrogram.
Przed składaniem do archiwum [teczek agentury] musi być:
- oprócz postanow[ienia] o zakończ[eniu] spraw[y]
 - charakterystyka TW
 - rodzaje i ilość spraw, do których wykorzysty[wany]
 - stosowane kontrole
 - powód eliminacji

Zarz[ądzenie] nr 034/74 [ministra spraw wewnętrznych z 10 V 1974 r. w sprawie postępowania z aktami archiwalnymi w resorcie spraw wewnętrznych].

Akta kat[egorii] A i B, A – trwała [wartość archiwalna – nie podlegają brakowaniu]

Zabezp[ieczenie] tajemnicy państw[owej] i służb[owej]

Wzrost ruchu turystycznego stwarza większą groźbę przepływu tajemnicy.

- pojęcie tajemn[icy] państw[owej] i służb[owej]
- przepisy prawne dotyczące tajemnicy
- przedmiot ochrony tajemn[icy] państw[owej] i służb[owej]
- zasady i sposoby zabezp[ieczenia] tajemnicy
- formy popełnianych przestępstw naruszenia tajemnicy
- zadania SB w dziedz[inie] ochrony tajemnicy
- wykaz ważniejszych aktów prawnych dotyczących omawianych zagadnień

²⁷ Mowa o kartach wzoru: EO-4-A/72 – alfabetycznej karcie rejestracyjnej wypełnianej na każdą zarejestrowaną w sprawie osobę oraz EO-4/72 – statystycznej karcie rejestracyjnej służącej do rejestracji osób i spraw. Szerzej zob. *ibidem*.

²⁸ Szerzej o kartotekach zob. np.: M. Komanińska, *Organizacja i funkcjonowanie kartotek...*, s. 231–262; E. Zając, *Ślad pozostaje...*, s. 285–294. Tam literatura.

²⁹ Mowa o karcie E-15, czyli tzw. karcie sprawdzeniowej służącej jednostkom operacyjnym do dokonywania w kartotece sprawdzeń osób będących w ich operacyjnym zainteresowaniu. Szerzej zob. M. Komanińska, *Mini przewodnik...*

Przedmiot ochrony taj[emnicy] – wszelkie informacje przekazane ustnie lub zawarte w piśmie, odbitce, planie, mapie, projekcie wynalazczym, patencie, dokumentacji techn[icznej], obliczeniu, szkicu rysunku, fotografii lub fotokopii albo w innym dokumencie, taśmie magnetofonowej, karbonizowany[m] urządzeniu, narzędziu, przyrządzie lub jego prototypie lub w innym przedmiocie, o ile:

- ich ujawnienie osobom nieupoważnionym może narazić na szkodę bezpieczeństwa lub inny ważny interes gosp[odarczy] lub polit[yczny] PRL (tajemn[ica] państw[owa])

- stanowią wiadomości, z którymi pracownik zapoznał się w związku ze swoją pracą w inst[ytucji] państw[owej] lub społ[ecznej], a których ujawnienie osobom nieuprawnionym może narazić na szkodę społecznie uzasadniony interes

- znajdują się w wykazie rodzajów wiadomości stanowiących tajemnicę państwową lub służbową, opracowanym przez kierowników instytucji centralnych lub zostaną uznane przez tychże jako wiadomości stanowiące tę tajemnicę

Przedmiotem ochrony prawnej będą ponadto zawsze zarządzenia wydane dla ochrony taj[emnicy] państwowej lub służbowej.

Formy popełnienia przestępstwa – o ile przestępstwo szpiegostwa może być popełnione tylko z winy umyślnej, czyli sprawca świadomy jest ujemnych skutków swojego działania dla interesów PRL, przewiduje, iż z nimi się godzi, to przy przestępstwach o naruszenie tajemnicy występuje również forma winy nieumyślnej.

Dla bytu przestępstwa szpiegostwa niezbędny jest element działania sprawcy, natomiast przestępstwa naruszenia tajemnicy można dopuścić się także przez zaniechanie.

Organizacja pracy operacyjnej na odcinku zabezp[ieczenia] taj[emnicy] państw[owej]

- przy organizacji pracy operacyjnej powinniśmy ustalić, jakie wiadomości obiekty czy urządzenia na podległym mi terenie stanowią tajemn[icę] państw[ową] czy służbową, kto personalnie posiada dostęp do tej tajemn[icy]

- w jaki sposób zamierzamy organizować pracę na tym odcinku.

Wysuwają się na czoło :

- pozyskiwanie osobowych źródeł informacji w punktach zapewniających dopływ informacji o naruszeniu tajemnicy państw[owej]

- właściwy instruktaż i wyzyskiwanie kierowników komórek odpowiedzialnych za zachowanie tajemn[icy] państw[owej] w zakł[adzie] i inst[ytucji].

Ważniejsze akty prawne:

- uchwała nr 128/71 Rady Ministrów [PRL] w sprawie ochrony tajem[nicy] państw[owej] i służb[owej]

- zarządzenie nr 89/72 MSW wprowadza instrukcję wzorcową w sprawie zasad i sposobu postępowania w kraju z wiadomościami stanowiącymi tajemnicę państw[ową] i służbową

- zarządzenie nr 13 MSZ w sprawie postępowania w rozmowach z przedstawicielami państw obcych z wiadomościami stanowiącymi tajemnicę państw[ową] i służb[ową] oraz udzielania za granicą informacji w formie sprawozdań, statystyk, referatów i wykładów

- zarządzenie nr 2/73 MSW z 2 I [19]73 w sprawie uzgadniania kandydatów do prac obronnych i techniczno-konstrukcyjnych w produkcji zbrojeniowej, stanowiących tajemnicę państwową oraz do wykonywania prac w kancelariach tajnych

- zarządzenie nr 3/73 z 2 I [19]73 MSW w sprawie postępowania w resorcie spraw wewn[ętrznych] przy uzgadnianiu kandydatów do wykonywania prac obronnych i w kancelariach tajnych

- zarządzenia i wykazy dotyczące rodzajów wiadomości, stanowiących tajemnicę państw[ową] i służb[ową] opracowane przez kierowników instytucji centr[alnych]

- przepisy art. 120 par. 15, 16 oraz art. 260–264 KK o odpowiedzialności karnej za naruszenie tajemn[icy] państw[owej] i służb[owej]

- zarządzenie MSW 101/60 z 25 V [19]60 r. wykaz zagadnień tajnych i tajnych spec[jalnego] znaczenia w resorcie MSW.

Zapytania na 15-ce

- przed rozpracowaniem (taka formuła przed rozpracowaniem kogoś), Wydział VI – ewidencja kryminalna w W[arsza]wie

Wykład [7]

24 X [1974 r.]

Praca z TW³⁰

TW i ogólne zasady postępowania [się tą kategorią OZI].

TW to osoba celowo pozyskana do zapobiegania, rozpoznania i wykrywania p[rze]ciwni[ka].

Obowiązek działań profilaktycznych.

Każde pozyskanie musi być poprzedzone analizą istniejących potrzeb i możliwością [sic!] kandydata do potrzeb.

Podstawy pozyskania TW

- materiał kompromitujący, jeżeli można domniemywać, że obawa przed wykorzystaniem tych materiałów skłoni go do współpracy

³⁰ Na temat problematyki zasad werbunku i pracy z TW w resortowych wydawnictwach szkoleniowych zob.: F. Musiał, *Podręcznik bezpieczeństwa...*, s. 89–155.

- dowody przestępczej działalności
- dążenie do uzyskania korzyści osobistych
- pozyskanie na zasadzie lojalności
- pozyskanie zgody na współpr[acę] członka innego państwa zależy od Departamentu MSW.

Przygotowanie pozyskania TW

1. [ocena, jakie są] aktualne i perspektywiczne możliwości informowania o osobach itp.
2. [ocena, czy kandydat posiada] odpowiednie walory osobiste
3. [ocena, czy kandydat posiada odpowiednie] predyspozycje psychiczne.

Proces doboru kandydata na TW

- ustalenie podstaw pozyskania do współpracy
- kandydata opracowuje się wg odpowiednich środków
- odpowiednie warunki spotkania stosownie do pozycji zawodowej TW
- tajność spotkania
- sposób sprawdzenia kandydata na miejscu spotkania
- sposób postępowania w wypadku nieudanego pozyskania

Pozyskanie TW

- albo akt jednorazowy (do jednej sprawy), najwyżej notowane
- albo długofalowe³¹
- taktyka pozyskania elastyczna, należy dążyć, aby kandydat sam zaproponował współpracę, jeżeli waha się, sami wychodzimy z propozycją współpracy
 - spotkanie, na którym uzyskano zgodę TW, należy od niego przyjąć fakt zobowiązania o tajemn[icy], w zależności od potrzeby i zgody TW należy przyjąć zobowiązanie, pouczyć pozyskanego TW o zasadach postępowania, o obiektywności i prawdziwości informowania.

Szkolenie TW na spotkaniach, w ważnych wypadkach specjalne szkolenie.

Zabezpieczenie tajności współpracy.

Sprawdzanie wiarygodności danych [dostarczanych] przez TW. Wykorzystanie informacji w sposób zapewniający zachowanie tajemn[icy] i jej źródła, ograniczenie do niezbędnych ilości funkcjonariuszy znających TW.

³¹ Na temat taktyki werbunku stopniowego zob.: F. Musiał, *Metoda stopniowego werbunku duchownych (z podręczników SB)*, „Biuletyn Instytutu Pamięi Narodowej” 2007, nr 4 (75), s. 66–76; *idem*, *Podręcznik bezpieczeństwa...*, s. 108–110; W wykładzie pominięto, bądź Brzozowski tego nie odnotował, trzecią z taktyk – werbunek pozornie dla innego celu. Zob.: *idem*, *Podręcznik bezpieczeństwa...*, s. 107–108.

[Należy] zwracać TW koszty poniesione przez niego. Zlecenie zadań powinno wynikać z oceny sytuacji operacyjnej, sformułowane na piśmie i potwierdzone przez przełożonego i podpisane przez TW.

Łączność z TW

Kontrola TW przez cały okres współpracy, zakończenie współpracy, gdy TW wykona zadanie, do którego został pozyskany, a nie ma możliwości dalszego wykorzystania.

Do LK nie sprowadzamy agentury dwulicowej, niesprawdzonej.

Konsultant pozyskiwany do oceny interesujących nas zjawisk.

Instytucja pracowników na etatach niejawnych³².

Wykład [8]

25 X [1974 r.]
mjr Szafarski³³

Wydział „W”

Wydz[iał] I, II, III, IV, P[rzestępstw] G[ospodarczych]³⁴, Wydz[iał] Pasp[ortowy], Wydz[iał] Kryminalny³⁵, Śledczy może korzystać z usług Wydziału „W”.

Zgłoszenie o zajęciu korespondencji zgłasza się na dwóch kartach (jedna na korespond[encję] krajową, druga na zagraniczną).

Zamówienie można jednorazowo złożyć na 3, 6 miesięcy, w zasadzie zamawiamy na 3 mies[iące], jeżeli chcemy przedłużyć piszemy dodatkowy trzeci druk.

Oryginał można przetrzymywać u siebie tylko 4 godziny, z wyjątkiem oryginału konfiskowanego.

³² Szerzej zob.: W. Frazik, *Etaty niejawne, praca „pod przykryciem”, grupy interwencyjne, konsultanci – nowe formy pracy operacyjnej pionu III Służby Bezpieczeństwa w zakładach pracy według dokumentu z 1972 r.* [w:] *Osobowe źródła informacji – zagadnienia...*

³³ Stanisław Szafarski – w tym czasie zastępca naczelnika Wydziału „W” SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 494–496. Por. W. Frazik, F. Musiał, M. Szytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 358–360.

³⁴ Wydział MO.

³⁵ Wydział MO.

Wykład [9]

Zasady użycia broni, pałki, gazu

Podstawy prawne legitymowania

Zatrzymanie i doprowadzenie

Środki przymusu

Legitymowanie – w przypadkach uzasadnionych art. 7 ust. 1 punkt 3 dekretu o organizacji MO, z każdego legitymowania pisać notatkę.

Zatrzymanie – uzasadniony powód zatrzymania, podst[awa] praw[na] – art. 74 Konst[ytucji] PRL, KPK, art. 205–208

Środki przymusu (inst[rukcja] nr 1/60 KG MO, 15 V [19]60 r.).

– użycie kaftana bezpieczeństwa

– pałka gumowa

– RMG – ręczny miotacz gazowy

Zasady użycia broni (art. 8 dekretu o organizacji i działaniu MO)

Zasady:

- użycie broni jest środkiem ostatecznym
- użycie broni może nastąpić w określonych prawem przypadkach:
- wobec niebezpiecznego przestępcy (podpalacz, włamywacz itp.)
- użycie broni powinno wyrządzić możliwie najmniejszą szkodę osobie, p[rzeci- w]ko której użyto broni.

Przypadki, [w których dopuszczalne jest użycie broni]:

1. w obronie własnej
2. p[rzeciw]ko napastnikowi, [jeśli] nie usłucha rozkazu do natychmiastowego rzucenia broni, jeżeli zachowanie napastnika wskazuje na użycie przez niego broni
3. p[rzeciw]ko napastnikowi, który usiłuje odebrać funkcjonariuszowi MO broń i nie zaniecha tego mimo wezwania i ostrzeżenia
4. w celu zapobieżenia zamachu na urządzenia służące dla gospodarki narodowej i państw[owej]
5. dla zapobieżenia zamachu na mienie społeczne o znacznej wartości
6. w celu udaremnienia ucieczki sprawcy zamachu określonego w punk[tach] 1–5
7. w czasie pościgu za niebezpiecznym przestępcą, terrorystą, szpiegiem, dywersantem, zabójcą, podpalaczem
8. w razie gdy konwojowany niebezpieczny przestępca podjął niebudzącą wątpliwości próbę ucieczki
9. w celu udaremnienia nielegalnego przekroczenia granicy państwa, jeżeli zachodzą warunki

Wykład [10]

26 X [1974 r.]

Rola i zadania wywiadów k[rajów] k[apitalistycznych]

Czynniki decydujące o świecie:

- kryzys paliwowo-energetyczny
- widmo głodu
- kryzys inflacyjny

Giscard³⁶ chce zjednoczenia politycznego krajów EWG, waluta: marka niem[iecka], frank belg[ijski], gulden holen[derski].

Koncepcja Nixona³⁷ – swoboda przepływu myśli, idei i ludzi.

Wywiad polityczny, ekonomiczny, naukowo-techniczny, militarny.

Zadania wywiadu

- zdobywanie i dostarczanie tajnych dokumentów i informacji pożytecznych dla nas
- na tej podstawie proponujemy optymalne rozwiązania
- kształtowanie poza granicami PRL dogodnej dla naszego kraju sytuacji ek[onomiczno]-polit[ycznej], likwidacja zagrożenia.

Stosunki dyplomat[yczne] mamy z 86 państwami

Naprowadzenie – bardzo dokładna notatka o danym człowieku.

Działy w naszym wywiadzie³⁸:

- dział polityczny
- [dział] gospodarczy
- [dział] do walki z dywersją ideologiczną (w USA przy każdej uczelni są instytuty wschodnie i sinologiczne).

Polska spośród krajów dem[okracji] lud[owej] na I miejscu zainteresowania [wywiadowego] państw kapitalistycznych].

Tematyka instytutów ideologicz[nych] k[rajów] k[apitalistycznych]

Kontrwywiad w wywiadzie za granicą – ochrona placówek zagranicznych, podst[awowe] zadania – rozpracowanie służb specjalnych p[rzeciwni]ka.

³⁶ Valéry Giscard d'Estaing (ur. 1926), polityk francuski, w latach 1962–1966 i 1969–1974 minister finansów i gospodarki rządu francuskiego, w latach 1974–1981 prezydent Francji.

³⁷ Richard Milhous Nixon (1913–1994), polityk amerykański, w latach 1953–1961 wiceprezydent, a w latach 1969–1974 prezydent USA. Wraz z Henrym Kissingerem realizował politykę odprężenia w stosunkach z ZSRS i ChRL, inicjator rozmów rozbrojeniowych SALT pomiędzy USA a ZSRS. W sierpniu 1974 r. zrzekł się urzędu w konsekwencji afery Watergate.

³⁸ Szerzej na temat struktury i pracy Departamentu I MSW zob. P. Piotrowski, *Metodologia pracy operacyjnej Departamentu I MSW* [w:] *Osobowe źródła informacji – zagadnienia...*

Wykład [11]

mjr Kumorek³⁹, [Wydział] IV

Zbieranie, opracowywanie i wykorzyst[ywanie] informacji w pracy SB Dokumentacja pracy operacyjnej

Pojęcie, rola oraz wymogi informacji operacyjnej

Inform[acja] operacyjna – każda wiadomość o osobach, faktach, zjawiskach pozostających w zainteresowaniu SB.

Informacja pierwotna i wtórna.

Pierwotna – ze źródła informacji (TW, KO, konsult[anci] i inni).

Wtórna – inform[acja] przez nas przetworzona na użytek władz polit[ycznych], jedn[ostki] nadrzędnej.

Wymogi inform[acji] operacyjnej

Wymogi:

- [powinna] wiązać się z zakresem działań SB
- powinna obiektywnie odtwarzać stan rzeczywisty osób, faktów, zjawisk, aby informacje operacje były praktycznie wykorzystane

Cechy inform[acji] poprawnej

- obiektywizm,
- rzeczowość (źródło inform[acji])
- krytycyzm (próba sprawdzenia, czy daną informację należy podać)
- zwięzłość

Źródła informacji

System zdobywania inf[ormacji] źródłowych

- osobowe źródło informacji (TW, KO)
- ChSS – Chrześcijańskie Stowarzyszenie Społeczne (2 posłów w Sejmie), PAX – systemy scentralizowane (5 posłów w Sejmie)
 - Znak – ma KIK (Klub Inteligencji Katol[ickiej]), jest ich 5, nie ma systemu centralnego, współpraca klubów na zasadzie porozumienia, „Tygodnik Powszechny”, miesięcznik „Znak” i Wydaw[nictwo] Znak (pięciu posłów w Sejmie).

PAX i ChSS – stowarzyszenia prosocjalistyczne. Hierarchia kościelna ich nie uznaje.

³⁹ Ryszard Kumorek, w tym czasie zastępca naczelnika Wydziału IV SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieczeństwa...*, s. 328–329. Por. W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 241–242.

- dialog polityczno-operacyjny – kontakt z taką osobą, która nie pozostaje w żadnym kontakcie z SB (nie jest TW, KO); można przez niego robić dezinformację, dezintegrację (z góry zakładamy, że może on przekazywać dalej informacje)

- rozmowy sondażowe

- konsultanci

druga grupa źródeł inform[acji]

- pozaosobowe źródła inform[acji]

- technika operacyjna

- obserwacja zewnętrzna z Wydz[iału] B

trzecia grupa źródeł inf.

- oficjalne i półoficjalne publikacje

- nasłuch radiowy

czwarta grupa

- inne grupy naszego resortu

Opracowywanie informacji wtórnych – etapy (w województwie SB [posiada] tzw. grupy – sekcje sprawozdawczo-analityczne)

I etap: dokładne i wnikliwe zapoznanie się z materiałem źródłowym

II etap: uszeregowanie faktów i stworzenie myślowej konstrukcji informacji

III etap: redagowanie informacji z uwzględnieniem wymogów odbiorcy (ściśła, krótka)

Rodzaje i klasyfikacja informacji – rodzaj zależy od celu, jakiemu służy:

1. meldunek – krótki opis wydarzenia, faktu

2. informacja doraźna – obszerniejsza niż meldunek relacja, zawiera pewną ocenę faktu, kierunki naszych przedsięwzięć

3. informacja problemowa

4. kronika ważniejszych wydarzeń

5. notatka

Dokumentacja pracy operacyjnej

To, co otrzymujemy od TW, nazywamy doniesieniem.

Oceniamy, szczególnie w I okresie współpracy, stosunek TW do nas.

Notatka służbowa – praktycznie prawie z każdej czynności

Plan operacyjny:

- ocena człowieka, sytuacji

- cele rozpracowania

- kierunki działania naszego

- rozwinięcie tych kierunków, tj. konkretne przedsięwzięcia

Plan opracowania kandydata na TW:

Dokumenty

- ocena człowieka
- dlaczego wybór na niego
- przy przedsięwzięciach muszą być podane terminy

Wykład [12]

płk Mrowiec⁴⁰, Wydział „B”

Zadanie „B” – obserwacja za figurantami znajdującymi się w zainteresowaniu operacyjnym SB⁴¹

Cele:

- prowadzenie obserwacji – (obserw[acja] tajna zewnętrzna i jawna)
- zabezpieczenie danego terenu przed penetracją agent[ury] państw kap[italistycznych]
- praca operacyjna w wyselekcjonowanych hotelach
- kwestia zabezpieczeń wszystkich delegacji innych państw

Wykład [13]

ppłk Lechowski, [Wydział] Śledczy

Podstawowe wiadomości dotyczące działania funkcjonariusza SB na miejscu przestępstwa lub zdarzenia

1. Rozpytywanie osób na miejscu zdarzenia
2. Zatrzymanie osób i penetracja terenu
3. Przeszukiwanie osób zatrzymanych [i] mieszkań

Dowodami w znaczeniu prawnym są dokumenty, zeznania świadków, opinie biegłych, oględziny rzeczy lub osoby i przesłuchanie stron, dopuszczalne są jeszcze inne

⁴⁰ Tadeusz Mrowiec, w tym czasie naczelnik Wydziału „B” SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieczeństwa...*, s. 384. Por. W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 279.

⁴¹ Na temat funkcjonowania pionu „B” zob. np.: F. Musiał, *Podręcznik bezpieczeństwa...*, s. 185–195 (tam literatura).

dowody, do których stosuje się odpowiednio przepisy o dowodach (dowód z próby krwi lub badania antropometrycznego).

Sąd ocenia wszystkie dowody wg własnego przekonania (swobodna ocena dowodów) na podstawie wszechstronnego rozważenia materiału zebranego w toku postępowania przygotowawczego – KPK omawia zagadnienia dowodów rzeczowych i osobowych w rozdz. V.

Oględziny dochodzeniowo-śledcze

- zbadanie miejsca, rzeczy lub osoby

Obejrzenie – za pomocą zmysłów przy zastosowaniu odpowiednich środków naukowo-technicznych. Miejscem oględzin jest przestrzeń zamknięta lub otwarta, na której mogą znajdować się ślady lub przedmioty, mające związek z przestępstwem.

Oprócz oględzin są następujące czynności dostarczające dowodów w postępowaniu przygotowawczym

a) ekspertyza

b) przeszukania

c) eksperyment śledczy

[d)] wizja lokalna

[e)] kontrola i biegli

Przeszukiwanie ma na celu wykrycie śladów i dowodów popełnionego przestępstwa oraz przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub których posiadanie jest zabronione.

- wykrycie narzędzi i środków, które służyły do przygotowania lub popełnienia przestępstwa albo do zatarcia śladów.

Odnalezienie i ujęcie osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa.

Przeszukiwaniu podlegać mogą osoby, rzeczy i miejsca.

Pracownik SB po przybyciu na miejsce zdarzenia lub przestępstwa winien zabezpieczyć to miejsce, aby nikt niepowołany tam nie wchodził, ponieważ może nieumyślnie zatrzeć ślady i zniszczyć dowody rzeczowe. Przed przystąpieniem do oglądu należy ustalić przed wstępne rozpytanie obecnych na miejscu zdarzenia świadków, dokonać zabezpieczenia śladów, wykonać zdjęcia i szkic sytuacyjny.

Zatrzymanie polega na pozbawieniu prawa:

- swobody poruszania się

- porozumiewania się bez zezwolenia z innymi osobami

- przyjmowania lub przekazywania bez zezwolenia jakichkolwiek przedmiotów

Funkcjonariusz SB może zatrzymać osobę tylko wtedy, gdy:

- toczy się postępowanie przygotowawcze (dochodzenie lub śledztwo) albo gdy w czasie zatrzymania istnieją warunki do wszczęcia postępowania

- istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ukrycia się tej osoby lub zatarcia śladów przestępstwa (art. 206 KK).

Zatrzymaniu nie podlegają:

- posłowie na Sejm PRL
- pracownicy NIK z powodu czynów pozostających w związku z ich czynnościami służbowymi, nawet po rozwiązaniu stosunku pracy
- osoby korzystające z immunitetu dyplomatycznego (wymienionych w art. 512–513 KPK)

Metody badania linii papilarnych.

Metoda optyczno-wzrokowa, metoda fizyczna przy pomocy pędzelka, przy pomocy rozpylaczy, metoda chemiczna – roztwór [?] hydryny, ślady linii papilarnych na papierach – czym starsze, tym lepiej ujawnić.

Proszki – argenterat, grafit, sadza angielska, lak czerwony sproszkowany, sadza kalafonii, siarczek wapnia, tlenek cynku z kalafonią, tlenek magnezu, tlenek miedzi, tlenek ołowiu, masa poliesterynowa, proszek termomagnetyczny – za pomocą pędzelka magnetycznego.

Do metody fizycznej

– metoda fiz[yczno]-chem[iczna] [^b].

– ślady z ciemnych proszków na jasną folię i odwrotnie

– ślady mechanoskopijne ślady z działania przedmiotu na przedmiot.

Wykład [14]

Prawa i obowiązki funkcjonariusza w czasie przeszukania

Przeszukanie **jest przymusową czynnością** procesową, mającą na celu: albo ujęcie podejrzanych, wykrycie dowodów winy (a więc przedmiotów stanowiących dowód przestępstwa), wykrycie przedmiotów uzyskanych przez przestępstwo, wykrycie przedmiotów podlegających konfiskacie.

Przeszukanie jest ustawowym wyjątkiem od zagwarantowanych konstytucyjnie praw obywateli (przeszukanie osobiste od prawa nietykalności osób – art. 74 Konst[ytucji], przeszukanie domów od prawa nienaruszalności mieszkania – art. 74 punkt 2 Konst[ytucji])

O uprawnieniach dotyczących przeszukania – zawarte w art. 190 KPK.

Przed przystąpieniem do przeszukania zgodnie z artykułem 191 KPK pracownik winien okazać nakaz i wezwać właściciela do wydania odnośnych przedmiotów.

Osoba zgodnie z art. 189 KPK winna przedmioty żądane oddać. Z każdego przeszukania należy wykonać protokół.

^b *Wyraz nieczytelny.*

Przeszukanie w instytucjach za zgodą kierownika zakładu. Protokół przeszukania wraz z notatką służbową o zachowaniu się osoby przekazać kierownikowi. Przy przeszukaniu mieszkania najpierw przeszukujemy osobę.

Poszlaki to domniemane dowody działalności rzekomego sprawcy:

- osoba ta była na miejscu zdarzenia, lecz nie mamy dowodów, że popełnił przestępstwo

- znaleziono przy niej przedmioty podobne do tych, którymi dokonano przestępstwa
- znaleziono ślady krwi na ubraniu lub pozostawienie części garderoby, co wskazuje, że czynu tego dopuścił się sprawca przez nas podejrzewany

- a więc wszystkie okoliczności wskazują, że czynu tego dopuścił się ten osobnik, np. miał klucze, znaleziono jego odciski palców na szklance czy szklance [sic!], lecz brak dowodów osobowych i dlatego mówimy, że proces ten jest oparty jedynie na poszlakach, np.: świadkowie pośredni, którzy widzieli osobnika wchodzącego do pomieszczenia albo odgrażającego się, że czynu dokona.

Rzeczowe środki dowodowe znaleźć można przede wszystkim tam, gdzie nastąpiło zdarzenie.

Miejscem oględzin jest w rozumieniu nauki śledczej część przestrzeni (otwartej lub zamkn[iętej]), na której występują rzeczowe skutki zdarzenia. Chodzi tu o takie skutki, jak wszelkie **przekształcenia** przedmiotów oraz ich **zabór** lub pozostawienie ich.

Przedmioty oględzin możemy badać w celu: ustalenia okoliczności czynu, ustalenia osoby podejrzanej, ustalenia winy lub braku winy.

Przedmiotem zaś oględzin mogą być:

- broń
- pocisk, łuska
- nóż, łom, odciski pozostawione przez człowieka lub zwierzę, odcisk różnych przedmiotów

- plamy pochodzące z jakichkolwiek substancji, ślina, wymiociny, resztki pokarmu
- niedopałek papierosa
- banknot
- trawka, włókno, włos
- ciała stałe, płynne, lotne.

A więc przedmioty wszelkie pozostające w jakimś związku z czynem, sprawcą czynu lub jego ofiarą.

Bezpośrednim zadaniem oględzin nie jest wyjaśnienie wszelkich okoliczności sprawy, a więc oględziny nie zastępują całego śledztwa, lecz są tylko jednym z jego etapów.

Mają więc poza zebraniem środków dowodowych – jeśli to jest możliwym – ustalić miejsce, czas i rodzaj czynu, sposób jego dokonania, względnie użyte narzędzia, ilość sprawców oraz ewentualne motywy przestępstwa, jak również okoliczności, które mogą zezwolić na wyciągnięcie wniosków o osobie sprawcy.

Charakterystyka przestępstw **ściganych przez SB**

Chodzi tu o przestępstwa p[rzeciw]ko podstawowym interesom politycznym i gospodarczym PRL: zdrada ojczyzny, szpiegostwo sabotaż i dywersja, akty terroru, spisek, wroga propaganda, przestępstwa kleru i aktywu świeckiego, afery gospodarcze.

Wykład [15]

mjr Hećko⁴², z[astęp]ca nacz[elnika Wydziału Paszportów]

Ustawa z 1957 r. o paszportach

Wykład [16]

plk Adamczyk⁴³, [Wydział] III

Kierunki i zadania SI[uzby] B[ezpieczeństwa] w zakresie ochrony gospodarki narodowej. Zwalczanie wrogiej działalności.

Zadania SB wobec obcokrajowców utrzymujących kontakty gosp[odarcze] i handlowe z PRL.

Współdziałanie SB z innymi pionami MSW w zakresie zabezpieczenia gosp[odarki] narodowej.

Zarządzenie 060/74 – mówi o kierunkach działalności pionu III i zagrożeniu z nast[ępujących] stron:

- działalność dywersyjna
- [działalność] polityczna wroga
- [działalność] ze szkodą na rzecz bazy i nadbudowy
- konflikty społeczne
- sprawy dotyczące zabezp[ieczenia] tajemnicy państw[owej] i służb[owej]

Akty dywersji mogą wynikać z różnych pobudek.

Konflikty społeczne w zakł[adach] pracy:

⁴² Właśc. Marian Chećko, w tym czasie zastępca naczelnika Wydziału Paszportów SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 158–159. Por. W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 121–122.

⁴³ Józef Adamczyk, w tym czasie naczelnik Wydziału III SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 107–108. Por. W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 85–86.

- element zatargu między administracją a załogą, ale nie przerodziły się jeszcze w strajk

- strajk (przerwa w pracy)

Źródła konfliktu:

- płace, normy
- stosunki socjalne
- zaopatrzenie
- konflikty na tle solidarnościowym

Rozpoznanie tła konfliktów.

Kto jest organizatorem konfliktu.

Na każdy konflikt musi być sprawa śledcza.

Ochrona myśli naukowo-technicznej:

- raz w roku rejestr spraw tajnych w zakładzie

[Wykład 17]

Płk Żyła⁴⁴, [Wydział] IV

Wydział IV dzieli się na:

I grupa – zajmuje się działalnością kleru świeckiego: kurie, dekanaty, parafie

II gr[upa] – zajmuje się działalnością katolików świeckich (Klub Int[eligencji] Kat[olickiej], Znak, PAX, ChSS)

III gr[upa] – zajmuje się wszystkimi wyznaniemii nierzymskokatolickimi (na terenie woj. krak[owskiego] – 13 stowarzyszeń).

Woj. krak[owskie] – 3 diecezje:

– krakowska – pow. Chrzanów, Ośw[ięcim], Jaworzno, Wadowice, Żywiec, Sucha – kard. Wojtyła⁴⁵.

– tarnowska – abp Ablewicz⁴⁶ – część pow. krak[owskiego], Tarnów, Nowy Sącz, Limanowa, Brzesko, część Nowy Targ i 6 powiatów woj. rzeszowskiego

⁴⁴ Władysław Żyła, w tym czasie naczelnik Wydziału IV SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 564–565. Por. W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 408.

⁴⁵ Kard. Karol Wojtyła – Jan Paweł II (1920–2005), kapłan archidiecezji krakowskiej, w latach 1958–1962 biskup krakowski pomocniczy, wikariusz kapitulny (1962–1963), metropolita krakowski (1963–1978). Szerzej zob. np.: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, kol. 490–491 (tam literatura).

⁴⁶ Bp Jerzy Karol Ablewicz (1917–1993), kapłan diecezji przemyskiej, od 1962 biskup tarnowski. Szerzej zob. np.: *ibidem*, kol. 1 (tam literatura).

– kielecka – bp ord[ynariusz] Jaroszewicz⁴⁷ – Proszowice, Miechów, Olkusz
W diec[ezji] krak[owskiej] – 5 b[isku]pów, w tarn[owskiej] – 2 b[isku]pów
Jest ogólnie 1700 księży świeckich, w Zielonej Górze ok. 300 księży.

4 seminaria WSD i 9 seminariów duchownych zakonnych – 7 w Krakowie, 2 na terenie województwa, ok. 1500 alumnów.

WSD – krakowskie, katowickie, częstochowskie i czwarte WSD w Tarnowie.

Na terenie woj. krak[owskiego] – 1 kuria generalna, kilkanaście (11) kurii prowincjonalnych.

Zakonów i zgromadzeń ok. 29, księży zakonnych 905, a 462 na terenie m[ia]st Krakowa.

Ogólnie ok. 8500 osób z kleru świeckiego i duchownego⁴⁸.

Sytuacja prawna kościoła w Polsce.

– ma czele episkopat[u] Wyszyński⁴⁹

– sekretarzem episkopatu bp Dąbrowski⁵⁰

– wiceprymas kard. Wojtyła

W diecezjach ord[ynariusz] – biskup do pomocy [ma] kurie, w kurii 5–7 wydz[iałów] – specjalistycznych, b[isku]p ordynariusz do pomocy [ma] b[isku]pów sufraganów

Parafia – proboszcz administrator parafii.

Wykład [18]

Działanie MO i SB: współdziałanie i ich działanie w przypadkach narastania sytuacji konfliktowych bądź w sytuacjach zagrażających bezpieczeństwu i porządkowi

– Rozkaz 02/74

– Prewencja

⁴⁷ Bp Jan Jaroszewicz (1903–1980), kapłan diecezji kieleckiej, od 1967 biskup kielecki. Szerzej zob. np.: *ibidem*, kol. 177–178 (tam literatura).

⁴⁸ Powinno być: zakonnego.

⁴⁹ Kard. Stefan Wyszyński (1901–1981), kapłan diecezji wrocławskiej, w latach 1948–1981 prymas Polski. Szerzej zob. np.: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, kol. 500 (tam literatura).

⁵⁰ Bp Bronisław Dąbrowski (1917–1997), orionista, w latach 1969–1993 sekretarz Konferencji Episkopatu Polski. Szerzej zob. np.: *ibidem*, kol. 68–69 (tam literatura).

Wykład [19]

11 XII [1974 r.]

Rodzaje spraw operacyjnych⁵¹

1. Sprawa operacyjnego sprawdzenia

- uzyskana informacja o przygotowaniach lub prowadzeniu działalności przez daną osobę lub grupę osób wymaga potwierdzenia
- ujawnione przestępstwo lub występki jak zjawisko wymaga ustalenia, czy jest następstwem wrogiego działania

2. Sprawa operacyjnego rozpracowania

- gdy dana osoba lub grupa osób przygotowuje lub prowadzi wrogą działalność i zachodzi potrzeba rozpoznania form, metod, kierunku i zakresu działalności przestępczej oraz uzyskania dowodów tej działalności
- dokonano czynu przestępczego z pobudek wrogich, którego sprawcy nie są znani. Tę kategorię spraw zakładamy zawsze, gdy jest wroga działalność, gdy jest przestępstwo, a nie ma osoby fizycznej, też [powinna zostać założona] sprawa operacyjnego rozpracowania.

3. Sprawa obiektowa

- na ośrodki wywiadowcze, szpiegowskie, konsulaty i inne wrogie ośrodki zagraniczne, łącznie z placówkami dyplomatycznymi
- niektóre instytucje Kościoła kat[olickiego], grupy mniejszościowe, stowarzyszenia, organizacje
- instytucje zakłady narażone na penetrację wywiadowczą
- wyższe uczelnie, zakłady specjalne, biura podróży

W sprawie obiektowej [chodzi o] rozpoznanie p[rzeciwni]ka, jego planów, paraliżowanie wrogiej działalności, dokumentowanie wrogiej działalności. W sprawie obiektowej najczęściej wychodzimy na sprawę operacyjnego rozpracowania.

4. kwestionariusz ewidencyjny – najniższa forma rozpracowań:

- na osoby w przeszłości karane za wrogą działalność (jeżeli są lojalne [wobec PRL], nie prowadzimy spraw, ale po potwierdzeniu, że dana osoba nie działa)
- [na] osoby, które były podejrzane o organizowanie wrogiej działalności, wystąpienie, prowadzenia wrogiej propagandy
- [na] osoby, [które] swoim zachowaniem i postawą nasuwają uzasadnione podejrzenie, że mogą podjąć wrogą działalność w sprzyjających warunkach

⁵¹ Na temat ujęcia problematyki kategorii spraw operacyjnych w resortowych wydawnictwach szkoleniowych zob.: F. Musiał, *Podręcznik bezpieczeństwa...*, s. 241–259.

Dokumenty

- [na] osoby, które zajmowały eksponowane stanowiska w instytucjach i organizacjach prowadzących lub inspirujących działalność p[rzeciw]ko PRL albo innym krajom socjalistycznym.

Sprawę obiektową i operacyjnego rozpracowania zatwierdza I [zastęp]ca KW MO [ds. SB].

Wykład [20]

Lechowski

Zakres działania funkcjonariuszy MO i SB

- utrzymanie bezpieczeństwa publ[icznego]
- ochrona spokoju, ładu, porządku publicznego, walka ze szpiegostwem
- ochrona życia i zdrowia obywateli, ochrona własności społ[ecznej] i mienia obywatel[i]
 - organizowanie walki z przestępczością, opracowanie skutecznych metod tej walki, przeprowadzanie postępowań przygotowawczych w sprawach karnych w zakresie przewidzianym przepisami prawa postępowania karnego
 - czuwanie w zakresie przewidzianym prawem nad przestrzeganiem przepisów sanitarno-porz[ądkowych], przepisów o porządku publicznym na obszarze kolejowym, przepisów porządkowych w przystankach wodnych, plażach i kąpieliskach oraz innych miejscach publicznych
 - prowadzenie ewidencji ruchu ludności, wydawanie dowodów osob[istych], pozwoleń na posiadanie broni palnej, przebywania w strefie nadgranicznej, wydawanie zezwoleń na robienie zdjęć fotogr[aficznych i] filmowych
 - wykonywanie zleceń rad narodowych i ich przepisów, w zakresie przewidzianym przepisami o nadzorze rad narodowych nad działalnością MO oraz wykon[ywanie] zaleceń org[anów] śledczych i sądów
 - wykonywanie innych czynności przewidzianych prawem, np.: wydawanie paszportów zagranicznych, wkładek [do paszportów], przepustek, udzielanie informacji adresowych oraz ochrona granic PRL, walka z przemytem i wrogą działalnością

Szpiegostwo to działalność nielegalna prowadzona na rzecz obcego państwa lub organizacji:

- skierowana przeciwko interesom państwa – polega na przekazywaniu obcemu ośrodkowi danych stanowiących tajemnicę państwową, służbową lub militarną.

Wywiad to pojęcie szersze niż szpiegostwo, to legalna i nielegalna działalność państwa. Wywiad to organizacja najczęściej państwa wyposażona w legalne i nielegalne

środki działania, obejmująca swym zasięgiem obce terytoria, wykorzystująca najnowszą technikę do zdobywania informacji o innych państwach celem odniesienia korzyści ekon[omicznych], pol[itycznych] i wojskowych.

KK w art. 122 uregulował odpow[owiedzialność] karną ob[ywatela] polskiego, który dopuścił się zdrady Ojczyzny.

Przepis ten dotyczy tylko obywatela polskiego, który uczestniczy w działalności innego państwa lub zagranicznej organizacji, mającej na celu [działanie przeciw] niepodległości, oderwanie części terytorium, obalenie przemocą ustroju lub osłabienie mocy obronnej PRL, albo działając na rzecz obcego wywiadu, godzi w podstawy bezpieczeństwa lub obronności PRL.

Czynami tymi popełnia zdradę Ojczyzny i podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 10 lat lub karę śmierci.

– art. 123 dotyczy tego samego czynu, lecz jest ogólny co do przedmiotu, bo przestępstwa tego dopuścić się może każdy człowiek, a więc i obcokrajowiec – sankcja [od] 5 lat do kary śmierci

– art. 132 – jeśli ob[ywatel] polski wszedł w porozumienie z osobą działającą na rzecz obcej organizacji w celu działania na szkodę interesów PRL, podlega karze od 6 miesięcy do 5 lat.

– art. 124, par. 1 – szpiegostwo – określa odp[owiedzialność] karną dla osoby, która bierze udział w obcym wywiadzie lub działa na rzecz tego wywiadu. Udziela mu pomocy lub wiadomości. [Osoba taka] podlega karze pozb[awienia] wolności od lat 5 do kary śmierci (sankcja zaostrzona dla kierowników i organizatorów – sankcja od 8 lat).

– art. 124, par. 2 – za samo zbieranie i przechowywanie wiadomości w celu ich udzielenia obcemu wywiadowi albo [gdy ktoś] podejmuje się działalności na rzecz obcego wywiadu, podlega karze od lat 5 do 25.

– art. 124, par. 3 daje tzw. czynny żal, bo stwierdza, że nie podlega karze ten, kto odstąpi dobrowolnie od czynu przewidzianego w art. 124, par. 2 i zawiadomi organ powołany do ścigania przestępstw o **wszystkich** istotnych okolicznościach popełnionego czynu.

– art. 125 wyraźnie stwierdza, że jeżeli sprawca przestępstwa określonego w art. 122, 123 i 124, par. 1, dobrowolnie poniechał dalszej działalności i ujawnił wobec organu powołanego do ścigania przestępstw **wszystkie istotne** okoliczności popełnione[go] czynu, sąd zamiast kary przewidzianej w tych przepisach wymierza karę pozbawienia wolności od 1 roku do 10 lat.

– art. 129 traktuje, że przepisy od [art.] 123–128 stosuje się odpowiednio, gdy czyn popełniono na szkodę państwa sprzymierzonego.

Wykład [21]

Właściwości bojowe [i] przeznaczenie P-64

[Przydatny do] walki do 50 m, samoobrony, zasada swobodnego odrzutu zamka, jest prosty w budowie i użyciu, lekki, małych wymiarów, szybkostrzelność 6 strzałów w ciągu 8–12 sek., rażenie obezwładniające do 350 m, ciężar magazynka 640 g, przyrządy celownicze uregulowane na 25 m.

Budowa pistoletu

- zespół zamka
- zespół szkieletu
- magazynek.

Wykład [22]

mjr Biel⁵²

Inne źródła informacji⁵³

- osobowe : TW, KO, KS, konsultant
- rzeczowe
 - na KO – [prowadzi się] teczki podręczne, w nich wniosek o nawiązaniu kontaktu, dane o nim, karta E-15
 - na KO [może być werbowany] człowiek, który z racji stosunku do ustroju jest skłonny udzielać nam pomocy
 - kontakty służbowe – ludzie z racji swojego stanowiska mają niejako obowiązek świadczenia nam pomocy, nie prowadzimy żadnych teczek⁵⁴
 - wniosek na [werbunek] konsult[anta zatwierdza] I z[astęp]ca KW MO [ds. SB]
 - rzeczowe [źródła informacji]

⁵² Józef Biel, w tym czasie zastępca naczelnika Wydziału IV SB KW MO w Krakowie. Przebieg służby zob.: W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki...*, s. 124–125. Por. W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki...*, s. 98–99.

⁵³ Ujęcie problematyki osobowych źródeł informacji w resortowych podręcznikach zob.: F. Musiał, *Podręcznik bezpieki...*, s. 87–167. Ujęcie problematyki rzeczowych źródeł informacji w resortowych podręcznikach, zob.: *ibidem*, s. 169–204.

⁵⁴ O kontaktach służbowych i niezgodnym z prawem PRL założeniu, że mają one obowiązek współpracy z SB zob.: G. Karbowski, *Kontakt służbowy – zapomniane osobowe źródło informacji [w:] Osobowe źródła informacji – zagadnienia...*

Wydz[iał] III – wszystkie informacje nazywają się informacjami operacyjnymi (wg nowego systemu)

Wymogi opracowania inf[ormacji] operacyj[nej]:

- źródło (TW, KO, zaznaczyć kryptonim itd.)
- data i miejsce przyjęcia informacji
- nazwisko pracownika przyjmującego informacje
- musi być zaznaczone, czy to [tzn. donos] dała osoba [na piśmie], czy [jest to nasza] notatka z rozmowy
- wskazówki, jakie od nas dostała nasza osoba
- sposób przyjęcia informacji (czy bezpośrednio od TW, czy przez skrzynkę kontaktową itp.)
- sposób uzyskania informacji – czy TW bezpośrednio czy pośrednio
- określenie wartości informacji
- na końcu podpis pracownika i uwagi przełożonego

Źródło: AIPN Kr, 031/17, KP MO w Żywcu, t. 22, Zeszyt z notatkami Jana Brzozowskiego, oryginał, rkps.